

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
ĀZIJAS STUDIJU NODAĻA

Izmaiņas Japānas izglītības sistēmā Meidži periodā

BAKALAURA DARBS

Autore: Darja Panfilova

Stud. apl. nr.: dp16039

Darba vadītāja: Asoc. prof. Agnese Haijima

Rīga, 2019

Kopsavilkums

Viena no nozīmīgām reformām, kuras Japānas valdība bija veikusi Meidži periodā, bija jaunas izglītības sistēmas izveidošana. Tas nenotika uzreiz. Izglītības reformas tika pieņemtas visa Meidži perioda laikā. Šī darba mērķis ir aplūkot izglītības sistēmas veidošanu, un kā tā bija mainījies vairāku faktoru ietekmē. Izglītības sistēma ir attīstītas valsts pamats. Pirms Meidži perioda japāņu izglītība bija balstīta un sociālo klašu iedalījumu. Tomēr jaunai valdībai izdevās centralizēt un standartizēt to. Japānas izglītības sistēmas attīstībā bija divi periodi: liberālais un nacionālistiskais. Visas reformas bija veiktas saskaņā ar valsts mērķiem un ideoloģiju. Pat ja valdības uzskati mainījās, viena lieta palika nemainīga: Meidži periodā izglītība bija pieejama jaunai paaudzei.

Atslēgvārdi: Japāna, izglītības sistēma, Meidži periods, liberālisms, nacionālisms

Abstract

One of the most important reforms that the Japanese government had made during Meiji period was the creation of a new educational system. It did not happen at once. Educational reforms were accepted throughout Meiji period. The aim of this report is to analyze the development of the education system and how it has changed due to several factors. The education system is the basis of a development country. Before Meiji period, Japanese education was based on the division of social classes. However, the new government managed to centralize and standardize the new education system. There were two periods in the development of Japanese education system: liberal and nationalistic. All reforms were carried out in accordance with national goals and ideology. Even if the government's views hanged, one thing remained constant: in Meiji period, education was available for new generation.

Keywords: Japan, education system, Meiji period, liberalism, nationalism.

Saturs

Ievads	5
1. Meidži perioda vēsturiskais raksturojums	7
1.1. Izolācijas beigas.....	7
1.2. Situācija Japānā pēc valsts “atvēršanas”.....	9
1.3. Šōgunāta krišana un imperatora varas atjaunošana.....	10
2. Pirmās pārmaiņas izglītības sistēmā	13
2.1. Pārmaiņu pirmsākumi.....	14
3. Liberālie uzskati	16
3.1. Pirmā Japānas vispārējā izglītības sistēma.....	18
3.1.1. <i>Gakusei</i> (学制; <i>Gakusei</i>) administratīvā struktūra.....	23
4. Nacionālistiskie uzskati	26
4.1. Izcilie izglītības principi.....	29
4.2. Vēlākā Meidži perioda izglītības sistēma.....	29
4.2.1. Imperatora reskripts par izglītību.....	33
4.2.2. Valsts grāmatu kontrole.....	35
5. Sieviešu izglītība Meidži periodā	38
Nobeigums	43
Literatūras saraksts	45

Ievads

Japānas sabiedrība tiek saukta par visorganizētāko un vispunktuālāko nāciju. Visa Japāna strādā kā labi noregulēts mehānisms: ražošanā, celtniecībā, uzņēmējdarbībā, medicīnā, politikā, apkalpošanā. Tas viss nevarētu būt iespējams bez labas izglītības sistēmas. Tomēr, tā ne visu laiku bija augstā līmenī. Japānas izglītības sistēma, kuru mēs zinām šodien, sāka savu veidošanu valsts pārejas laikā – Meidži periodā (明治時代; 1868-1912).

Jaunas un modernas izglītības sistēmas veidošana ir saistīta ar jauna imperatora nākšanu pie varas, kā arī jauna vēsturiska perioda sākumu. Edo perioda (江戸時代; 1603-1868) beigās Japānas valdībai jau bija saprotams, ka tradicionālā izglītība vairs neatbilst attīstītās pasaules prasībām. Tāpēc atpalikušā Japāna bija spiesta atvērt savas robežas ārzemniekiem.

Pēc imperatora Meidži (明治天皇; *Meiji-tennō*; 1852-1912) nākšanas pie varas, izglītības sistēma mainīja savu virzienu. Moderna izglītības sistēma ir modernas valsts pamats. Tāpēc jaunā sistēma bija veidota tā, lai katram cilvēkam būtu iespēja mācīties un pilnveidoties. Protams, pārmaiņas izglītības sistēmā nenotika uzreiz, tas bija ilgs un grūts process ar veiksmēm un neveiksmēm. No paša sākuma vadībai nebija saprotams, kāds attīstības virziens būtu pareizs. Tika izveidota jauna sistēma pēc ārvalstu parauga.

Šis darbs ir mēģinājums saprast to, kā bija mainījusies ne tikai japāņu izglītības sistēma Meidži periodā (明治時代; 1868-1912), bet arī kādas izmaiņas notika cilvēku apziņā un valsts ideoloģijā.

Šī darba mērķis ir apskatīt kādu notikumu rezultātā bija pieņemts lēmums izveidot jaunu izglītības sistēmu, kura pilnīgi atšķiras no iepriekšējās, kā arī izpētīt izmaiņas jaunā izglītības sistēmā visa Meidži perioda (明治時代; 1868-1912) laikā.

Darbs ir sadalīts piecās nodaļās. Pirmā nodaļa ir sadalīta trijās apakšnodaļās, kurās ir aprakstīti vēsturiski notikumi, kuru rezultātā Japānā sākās modernizācija, kā arī tiek aprakstītas veiktās izglītības reformas. Otrajā nodaļā ir viena apakšnodaļa; šajā nodaļā ir stāstīts par izglītības sistēmas pārmaiņu pirmsākumiem, uz ko balstījās reformatori un kādu rezultātu gribēja sasniegt. Trešajā nodaļā ir divas apakšnodaļas. Trešajā nodaļā ir aprakstītas liberālās reformas un pirmās Japānas izglītības sistēmas veidošanas process. Ceturtā nodaļa ir sadalīta divās nodaļās, un otrā nodaļa ir sadalīta divās apakšnodaļās. Šajā nodaļā ir aprakstīti

nacionālistiskie uzskati uz izglītības reformām, jaunās ideoloģijas veidošanas process un kā tas ietekmēja izglītības attīstīšanu. Pēdējā nodaļa ir veltīta sieviešu izglītības attīstīšanai Japānā; kāda attieksme bija pret sievietēm; kādi mērķi bija sieviešu izglītībai.

Šajā darbā izmantotā informācija galvenokārt balstās uz Japānas vēstures grāmatām un grāmatām par japāņu izglītību. Turklāt tika izmantoti arī aktuālākie zinātniski raksti par šo tēmu.

1. Meidži perioda vēsturiskais raksturojums

Meidži periods (明治時代; 1868-1912) – ir viens no svarīgākajiem laikiem Japānas vēsturē. Šajā laikā tika pieņemti lēmumi, kas izveidoja moderno un attīstīto valsti, kuru mēs zinām šodien. Šajā periodā Japāna pārtrauca savu izolāciju un feodālo eksistenci, lai pārvarētu visus šķēršļus un nostātos pasaulē kā moderna valsts. Tas bija laiks, kad Japāna sāka absorbēt modernu Eiropas un Amerikas kultūru.

Savas vēstures pārejas periodā Japāna nemēģināja imitēt rietumus. Valstī bija iekšējie spēki, kas deva nepieciešamo enerģiju pārmaiņām, kurus ietekmēja rietumu idejas. Japāna negribēja asimilēt rietumu idejas un tradīcijas tīrā un neadaptētā savai ikdienībai veidā. Veselais saprāts un ētika neļāva ticēt, ka viss rietumniecisks ir labāks par japāņu sasniegumiem. Meidži periodā (明治時代; 1868-1912) Japānā sadurās divi pretēji spēki – konservatīvie un progresīvie. Konservatīvisma piekritēji uzskatīja, ka Japānas vērtības ir labākas par citām vērtībām, bet progresīvās straumes piekritēji neniecināja savas tautas pieredzi, kā arī viņi mēģināja pievienot un pielāgot Japānas kultūrai rietumu vērtības. Neapšaubāmi, ka šo divu spēku mijiedarbība, nevis konfrontācija, bija devusi Japānai bagātāku nākotni.

Meidži restaurācija deva iespēju modernizēt Japānu. Kopš tā laika Rietumu kultūra turpināja appludināt valsti.

1.1. Izolācija beigas

19. gadsimta sākumā Japānas sabiedrībā bija manāma krīze, kura izpaudās visās dzīves jomās - ekonomikas izaugsmes novilcināšana, valdības efektivitātes samazināšana utt. Vēl viens faktors, kas saasināja krīzi valstī, bija ārzemnieku darbība Japānā. Pēc garas pašizolācijas politikas Japāna atvēra savas robežas. (Zhukova A. E. 1992; lpp.11)

Vēsturnieki šo periodu sauc par *bakumacu* (幕末; *bakumatsu*)¹. Šis periods sākās 1850. gados, kad amerikāņu kuģi parādījās pie Japānas krastiem. *Bakumacu* periods beidzās 1867. gadā, kad Tokugavas šogunats pārtrauca savu eksistenci. (Zhukova A. E. 1992; 11.lpp.)

19. gadsimta sākumā ASV kopā ar citām Eiropas valstīm sāka cīņu par kolonijām. ASV bija ieinteresēti Japānā, jo šī valsts varētu kļūt par potenciālo amerikāņu preču tirgu. Turklāt, japāņu ostas būtu labi tranzītu punkti, kas palīdzētu tirdzniecībā ar Ķīnu. 1852. gadā ASV valdība pieņēma lēmumu nosūtīt karakuģus, kurus vadīja M. Perrijs (Matthew Calbraith Perry; 1794-1858). 1853. gada jūlijā kuģi ieradās Japānā pie *Edo* (江戸; *Edo*) pilsētas (tagad Tokija (東京; *Tōkyō*)). (Zhukova A. E. 1992; 11.lpp.)

Japāņu valdība nebija gatava pretoties amerikāņu kuģiem: tie bija pārāk spēcīgi. Ārzemnieku kuģi bija labāki par japāņu kuģiem visos parametros. Tie pārvietojās ātrāk, tie bija vairākas reizes lielāki, kā arī ieroči bija daudz spēcīgāki. Japāņu samuraji bija karotāji, kas cīnījās uz zemes, un viņi nevarēja pretoties tādām spēkam. (Meshcheryakov A. N. 2009; 25. lpp.)

Japāņu valdība sūtīja pārstāvjus, lai sarunātos ar amerikāņiem. Japāņi prasīja, lai amerikāņu kuģi dotos uz *Nagasaki* (長崎; *Nagasaki*) ostu – vienīgo ostu, kur ārzemniekiem bija atļauts atrasties. Diemžēl, M. Perrijs (Matthew Calbraith Perry; 1794-1858) atteicās. Viņš un vēl daži komandas locekļi nolaidās krastā, lai nodotu Japānas valdībai ASV prezidenta M. Filmora (Millard Fillmore; 1800-1874) vēstījumu. (Meshcheryakov A. N. 2009; 29. lpp.)

Amerikāņu prasības izraisīja neskaidrības Japānas valdībā. Bija nolemts pieprasīt visu augstāko amatpersonu viedokļus. Turklāt, Japānas valdība prasīja padomu no imperatora un no visiem *daimjō* (大名; *daimyō*)². Tas viss apliecināja to, ka valdība nav spējīga atbildīgi pārvaldīt valsti. Tas deva stimulu dažādu samuraju slāņu politiskās aktivitātes pieaugumam. Viedokļi sadalījās. Notika aktīva diskusija starp tiem, kuri bija par valsts atvēršanu un tiem, kuri bija par ārzemnieku izraidīšanu no valsts. Pēc aktīvām diskusijām visi piekrita, ka Japāna nav gatava pretoties ASV militāriem spēkiem. Rezultātā amerikāņu prasības tika pieņemtas. (Zhukova A. E. 1992; 15.-16. lpp.)

1854. gada februārī M. Perrija (Matthew Calbraith Perry; 1794-1858) kuģi ieradās *Kanagavā* (神奈川; *Kanagawa*). Tur 31. martā tika parakstīts ASV un Japānas miera un

¹ *Bakumacu* (幕末; *bakumatsu*) – Edo perioda (江戸時代; *Edo džidai*; *Edo jidai*; 1603-1868) pēdējie gadi, kad Tokugavas šogunāts (1603-1867) pabeidza savu eksistenci.

² *Daimjō* (大名; *daimyō*) – vietējais feodāls.

draudzības līgums *Ničībei vašin džōjaku* (日米和親条約; *Nichibei washin jōyaku*; Japan–US Treaty of Peace and Amity;). Saskaņā ar šī līguma noteikumiem amerikāņu kuģiem bija atvērtas *Šimoda* (下田; *Shimoda*) un *Hakodate* (函館; *Hakodate*) ostas; tika noregulēts, ka ir jāsniedz palīdzība cilvēkiem kuģa sadursmes vai bojā ejas gadījumā; amerikāņi ieguva tiesības tirgot. (Zhukova A. E. 1992; lpp.16)

Kanagavas līgums kalpoja kā piemērs līdzīgu līgumu noslēgšanai ar citām valstīm. 1854. gada oktobrī tika parakstīts līgums ar Lielbritāniju; 1855. gada janvārī – ar Krieviju. Līgumi bija parakstīti arī ar Nīderlandi (1856. gada janvārī), ar Franciju (1858. gada oktobrī), kā arī ar citām pasaules valstīm. (Zhukova A. E. 1992; 16. lpp.)

Visu iepriekš minēto notikumu rezultātā Japāna atvēra savas robežas un deva iespēju ārzemniekiem atrasties valstī. Japāna sāka uzlabot gan politiskās, gan ekonomiskās attiecības ar apkārtējo pasauli. Tādas straujas pārmaiņas ietekmēja valsts attīstību visās dzīves jomās. Jau tajā laikā Japānas valdībai bija skaidrs, ka valstij jāaptver mūsdienīgās zināšanas un pieredzi.

1.2. Situācija Japānā pēc valsts “atvēršanas”

No vienas puses, Japānas “atvēršana” veicināja tās aktīvu iesaistīšanos pasaules tirdzniecības un ekonomikas attiecībās, bet no otras puses, mazās ražošanas krīze valstī saasinājās. Ārējā tirdzniecība strauji attīstījās, taču parasti tā bija koloniāla. Lētās kokvilnas un vilnas audumu importa dēļ samazinājās vietējo zemnieku ražošana. Lētā Japānas produkcija – tēja, varš, pupas, porcelāns un zīds, kura bija ļoti pieprasīta ārvalstīs – ieguva lielu peļņu Japānas tirdzniecības partneriem. Turklāt ārējās tirdzniecības attīstība veicināja tirgotāju slāņu bagātināšanos. Izmantojot sakarus ar Rietumu valstīm, to tehnisko pieredzi un zināšanas, viņi radīja pamatu pirmo kapitālistisko uzņēmumu attīstīšanai. (Zhukova A. E. 1992; 17. lpp)

Jāatzīmē, kā šōgunāta eksistēšanas pēdējos gados centrālā valdība centās īstenot reformu virkni, kuras pēc tam turpināja Meidži valdība. Pēc robežu atvēršanas, vairāki desmiti jauno japāņu bija nosūtīti uz ārvalstīm, lai tur mācītos un apgūtu Japānai nepieciešamās zināšanas. Tika atcelti okeāna kuģu būvniecības ierobežojumi (izolācijas laikā valdība uzskatīja, ka iedzīvotāji pametīs valsti). Rietumu tehnoloģiju ieviešanas pamatā sākās kuģu būvētavu un metalurģijas rūpnīcu būvniecība. Laika posmā no 1854. gada līdz 1868. gadam valstī tika izveidoti apmēram 50 smagās rūpniecības uzņēmumi (kuģu un mašīnbūves, metalurģijas un

ieroču rūpnīcas) un vairāk nekā 100 vieglās rūpniecības uzņēmumi. (Zhukova A. E. 1992; 17.-18. lpp.)

Tomēr kopumā valsts “atvēršana” bija sarežģīts pārbaudījums Japānas ekonomikai. Sarežģīta ekonomiskā situācija, kas bija saistīta ar grūtībām pielāgoties pasaules tirgum, izraisīja galīgu šōgunāta sabrukumu.

1.3. Šōgunāta krišana un imperatora varas atjaunošana

Varas maiņu valstī veicināja *šōguna*³ Tokugava Iemoči (徳川 家茂; 1846-1866) nāve un Tokugava Jošinobu (徳川 慶喜; 1837-1813) nākšana pie varas. Viņš centās veikt *bakufu* (幕府; *bakufu*)⁴ valdības reformu. Tajā pašā laikā viņš veica militāro reformu pēc franču parauga un izveidoja armiju ar moderniem ieročiem. Tajā laikā cilvēki uzskatīja Tokugava Jošinobu (徳川 慶喜; 1837-1813) par moderno Tokugava Iejasu (徳川 家康; 1543-1616)⁵.

1867. gadā nomira imperators Kōmei (孝明天皇; *Kōmei-tennō*; 1831-1867), kas bija šōgunāta un galma kopīgās valdības piekritējs. Turklāt viņš bija dedzīgs pretinieks kontaktam ar ārzemniekiem. Par nākamo imperatoru kļuva 15 gadus vecs Mucuhito (睦仁). Vēsturē viņš ir pazīstams kā imperators Meidži (明治天皇; *Meiji-tennō*; 1852-1912). Viņš saņēma šo vārdu pateicoties viņa valdības devīzei - *Meidži* (明治; *Meiji*), kas tulkojumā nozīmē “*apgaismība*”. Jauna imperatora nākšana pie varas veicināja straujas izmaiņas valstī. (Zhukova A. E. 1992; 20. lpp.)

1868. gada 3. janvārī Kioto (京都; *Kyōto*) pilsētā notika imperatora padome sēde. Tajā piedalījās ne tikai imperatora ģimenes locekļi, bet arī *kuge* (公家; *kuge*)⁶ un *daimjō* (大名;

³ *Šōgun* (将軍; *shōgun*) - augstākais ģenērālis, *bakufu* galva.

⁴ *Bakufu* (幕府; *bakufu*) – militārā valdība.

⁵ Tokugava Iejasu (徳川 家康; 1543-1616) – Tokugavas šōgunāta dibinātājs un pirmais šōguns.

⁶ *Kuge* (公家; *kuge*) – galma aristokrātija.

daimyō). Sēdes galvenie organizatori bija Ivakura Tomomi (岩倉 具視; 1825-1883) un Ōkubo Tošimiči (大久保 利通; 1830-1878). Viņi izstrādāja jaunus dokumentus, kas fiksēja varas nodošanu imperatora rokās. (Meshcheryakov A. N. 2009; 135. lpp.)

Sēdes laikā tika nolasīti dekrēti, kuri bija sastādīti no imperatora vārda. Galvenais dekrēts – manifests par Meidži restaurācijas sākumu. Saskaņā ar manifesta saturu tika paziņots par *šōguna* Tokugava Jošinobu (徳川 慶喜; 1837-1813) atkāpšanos; par *seššjō* (摂政; *sesshyō*)⁷ un *kanpaku* (関白; *kanpaku*)⁸ amatu likvidēšanu; par *bakufu* (幕府; *bakufu*) eksistences pārtraukšanu; par jaunas valdības sistēmas izveidošanu. Manifestā tika minēts, ka valsts pamatā vajadzētu būt principiem, kurus noteica imperators Džinmu (神武天皇; *Jinmu-tennō*)⁹: visi cilvēki – civilie un militārie, no augstākās un zemākās kārtas – piedalīsies sabiedriskajās pārspriešanās. (Zhukova A. E. 1992; 21. lpp.)

1868. gada manifestu un sekojošus notikumus sauc par Meidži restaurāciju - *Meidži išin* (明治維新; *Meiji ishin*). Restaurācijas mērķis bija nodot varu imperatoram. Tomēr 1868.-1869. gada notikumiem bija revolūcijas raksturs. Kapitālisma attīstība un ātrā modernizācija kļuva iespējama; radikāli mainījās Japānas sabiedrības struktūra; tika noteikts valsts turpmākās attīstības ceļš. (Zhukova A. E. 1992; 21. lpp.)

Rietumu valstīs cilvēki jēdzienus “revolūcija” un “restaurācija” uztvēra gandrīz pretēji, un visas nopietnas sociālās, politiskās un ekonomiskās pārmaiņas rietumos bija saistītas ar mēģinājumiem izveidot jaunu sistēmu. Tādēļ Japānas centienus saglabāt vecās vērtības ārzemnieki īsti nesaprata. (Zhukova A. E. 1992; 26. lpp.)

Tomēr Japāna pieder pie citas kultūras. Japāņiem bija citas tradīcijas un vērtības. Tāpēc Japānas valstij bija jāstrādā, lai tā būtu konkurētspējīga visā pasaulē. Īsā laikā japāņiem bija jāapgūst rietumu pasaules sasniegumi ne tikai tehnoloģiju un zinātnes jomā, bet arī modernajā valsts organizācijas jomā. Tas nozīmēja vairāku politisko un ekonomisko ideju apgūšanu, kuras japāņu sabiedrībai bija nepierastas. (Zhukova A. E. 1992; 27. lpp.)

Lai tiktu galā ar šo uzdevumu un tajā pašā laikā saglabātu savdabīgumu un īpatnību, japāņiem bija vajadzīga sava “nacionālā ideja”, kas varētu saglabāt nacionālās cieņas izjūtu un kultūras vērtības sajūtu. Tā radās ideja par tautas dievišķo izcelsmi, kas bija personificēta

⁷ *Seššjō* (摂政; *sesshyō*) – reģents.

⁸ *Kanpaku* (関白; *kanpaku*) – imperatora galvenais padomnieks.

⁹ Džinmu (神武天皇; *Jinmu-tennō*) – pirmais Japānas imperators.

imperatorā. Šī ideja tika izmantota Japānā arī agrāk. Tā saglabāja politisko mantojamību un garīgo vienotību. Meiji restaurācija *Meidži ishin* (明治維新; *Meiji ishin*) nozīmēja, ka pie imperatora valdības ir senas un īstas tradīcijas. (Zhukova A. E. 1992; 27. lpp.)

Visā valsts pastāvēšanas laikā jaunie elementi pievienojās vecajai kārtībai un pastāvēja kopā ar to. Pakāpeniski šie elementi pārveidojās un pielāgojās vecajai kārtībai, izraisot visas struktūras pārmaiņas. Rietumos jaunais attīstības posms tika sasniegts noliedzot iepriekšējo. Tomēr Japāna atjaunoja savas tradīcijas, lai sasniegtu veiksmi. Tieši tāpēc jauna laikmeta nosaukumā tiek izmantots vārds *ishin* (維新; *ishin*), kas tulkojumā nozīmē “*atjaunošana*”. (Zhukova A. E. 1992; 28. lpp.)

Japānā pārmaiņas notika bez sociālā sprādziena. Visi konflikti tika noregulēti, sasniedzot kompromisus. Šī metode ir ļoti raksturīga Japānai, jo visur jābūt harmonijai. Tāpēc Meidži perioda (明治時代; 1868-1912) reformās vienmēr bija kompromiss starp konservatīviem un progresīviem spēkiem. Konservatīvisma piekritēji uzskatīja, ka Japānas vērtības ir labākās, bet progresīvās straumes piekritēji neniecināja savas tautas pieredzi, taču mēģināja pievienot Japānas kultūrai pielāgotas rietumu vērtības. Neapšaubāmi, ka šo divu spēku mijiedarbība, nevis konfrontācija, bija devusi Japānai bagātāko nākotni.

2. Pirmās pārmaiņas izglītības sistēmā

Japānas attīstība visās dzīves jomās bija notikusi neticami ātri. It īpaši svarīgi ir tas, ka rezultātā notika pārmaiņas tautas apziņā. Būtu kļūdaini uzskatīt, ka jauna imperatora nākšana pie varas strauji mainīja japāņu domāšanu. Īpaši labs ieguvums bija jaunas izglītības sistēmas ieviešana, kura palielināja skolu skaitu un ļāva jaunai paaudzei iegūt izglītību.

Viena no valdības primārajām problēmām Meidži periodā (明治時代; 1868-1912) bija lasīšanas un rakstīšanas prasmes izplatīšana, ka arī izglītības iestāžu izveidošana. Tomēr izglītības labums vēl nebija saprotams iedzīvotājiem, it īpaši laukos. Lai mudinātu cilvēkus mācīties, imperators izdeva uzrunu tautai, kurā tika atspoguļotas izglītības priekšrocības: zināšanas ir nepieciešamas katram cilvēkam, lai pilnveidotos un uzlabotu dzīves kvalitāti. Pirms uzrunas cilvēki pretojās mācības nepieciešamībai, uzskatot, ka izglītība ir augstās klases privilēģija. Valdība vēlējās, lai cilvēki saprastu, ka zināšanas ir visas tautas mantojums, ka tās vienlīdzīgi var saņemt jebkurš cilvēks: aristokrāti un zemnieki, vīrieši un sievietes. (Lui F. 2007; 98. lpp.)

Lai gan izglītība Meidži perioda (明治時代; 1868-1912) pirmajā desmitgadē bieži tiek raksturota kā rietumu dominēšana, pirmā vadošo līderu iniciatīva izglītības attiecībā bija aristokrātijas apmācību aizstāvēšana. Ivakura Tomomi (岩倉 具視; 1825-1883), kas bija ietekmīgākais aristokrātijas loceklis un spēcīgs valdības līderis pārejas gados starp Edo (江戸時代; 1603-1868) un Meidži (明治時代; 1868-1912) periodiem, bija dedzīgs tradicionālās aristokrātijas apmācības atbalstītājs. Viņš uzskatīja, ka patiesa restaurācija ir atgriešanās pie senas imperatora valsts iekārtas, kas pastāvēja pirms militārās klases – samuraju – valdības. Ja šīs valsts iekārta tiktu atjaunota, tad aristokrātijai būtu jābūt tikpat spēcīgai kā samurajiem. (De Bary Wm. T. 2006; 88. lpp.)

2.1. Pārmaiņu pirmsākumi

Japānā Edo perioda (江戸時代; 1603-1868) beigās izglītības līmenis bija augsts salīdzinājumā pat ar Eiropas valstīm. Apmēram puse no vīriešu un 15% sieviešu saņēma sistemātisku izglītību, kas bija pieejama visu klašu pārstāvjiem. Eksistēja samuraju, tirgotāju un parasto zemnieku skolas. (Zhukova A. E. 1992; 67. lpp.)

Pārsvārā tika mācīti matemātikas pamati un klasiskās Konfūcisma idejas. Liela nozīme bija pievērsta morālai audzināšanai. Tomēr tāda tradicionālā izglītība nebija atbilstoša jauna laikmeta prasībām. Šī problēma bija saprotama arī Tokugavas šōgunātam. Jau sākot ar 1862. gadu valdība sāka sūtīt jauniešus un valsts ierēdņus uz ārzemēm, lai mācītos. (Zhukova A. E. 1992; 67.-68. lpp.)

Tajā pašā laikā uz Japānu tika aicināti ārzemju pasniedzēji, turklāt tika ieviesta arī atbilstoša mācību literatūra. Pēc restaurācijas šis process bija paātrinājies. Uz ārzemēm nosūtīto cilvēku skaits palielinājās. Saskaņā ar īpašiem ārzemju studiju noteikumiem, studiju ilgums bija pieci gadi. Katrs students saņēma ikmēneša stipendiju 600-700 ASV dolāru apjomā (stipendiju maksāja tas domēns, kas nosūtīja studentu). Pēc jaunās administratīvās sistēmas ieviešanas (1872. gads) visas stipendijas sāka maksāt centrālā valdība. 1873. gadā ārzemēs studēja 373 cilvēki. Viena no populārākajām vietām bija Londona, kur mācījās vairāk nekā 100 studentu. No 1865. gada līdz 1885. gadam ASV ieguva izglītību apmēram 300 cilvēki. Tomēr tajā laikā valstī bija maz cilvēku, kuri bija gatavi studēt ārzemes un kuri atbilstu visām prasībām. Tāpēc 1875. gadā tika ieviesta kvalifikāciju eksāmenu sistēma. (Zhukova A. E. 1992; 67.-68. lpp.)

Paralēli ar studentu sūtīšanu ārzemēs, uz Japānu tika aicināti ārzemju specialisti, lai strādātu un dalītos ar savu pieredzi Japānas mācību iestādēs. Jau 1871. gadā valdības aparātā tika nodarbināti vairāk nekā 200 cilvēki. Pārsvārā viņi bija saņēmuši padomnieku, skolotāju un armijas instruktoru amatus vai strādāja ražošanā. Ārzemnieku algas bija augstākas salīdzinot ar pašu japāņu algām. (Zhukova A. E. 1992; 68. lpp.)

Tajā laikā Japānā pieauga svešvalodu skolu skaits. 1874. gadā bija jau vairāk nekā 90 tādu skolu (apmēram 13 tūkstoši studentu). Japānas valdība aktīvi aicināja ārzemniekus strādāt par skolotājiem vidusskolās (1874. gadā bija strādājuši 211 cilvēki). 1877. gadā no 39 Tokijas universitātes profesoriem 27 bija ārzemnieki. (Zhukova A. E. 1992; 68. lpp.)

Nozīmīga loma japāņu izglītībā bija arī kristiešu misionāriem. Viņi palīdzēja japāņiem saprast rietumu vērtības. Pateicoties misionāriem, japāņu valodā bija pārtulkota Bībele un cita

kristiešu literatūra. Viņi organizēja lekcijas un atvēra baznīcas. Misionāri arī atvēra pirmo sieviešu skolu. (Zhukova A. E. 1992; 68. lpp.)

Tomēr pilnīga iesaistīšanās rietumu civilizācijā nebija iespējama bez plašas izglītības sistēmas reformas.

3. Liberālie uzskati

Kido Takajoši (木戸 孝允; 1833-1877) un Itō Hirobumi (伊藤 博文; 1841-1909) bija pirmie ietekmīgākie agrīnā Meidži perioda (明治時代; 1868-1912) politiskie darbinieki, kuri izteica idejas par sabiedrības vispārējo izglītību, kas būtu vērsta uz katra bērna apmācību, nevis tikai uz eliti. Atšķirībā no Ivakura Tomomi (岩倉 具視; 1825-1883) uzskatiem, proti, ka jāapmāca ir tikai aristokrātijas locekļi, Kido Takajoši (木戸 孝允; 1833-1877) un Itō Hirobumi (伊藤 博文; 1841-1909) koncentrējās uz masu izglītības sistēmu, kas bija paredzēta uz to, lai visi valsts iedzīvotāji varētu iegūt zināšanas. (De Bary Wm. T. 2006; 89. lpp.)

Savas īsās karjeras laikā, Kido Takajoši (木戸 孝允; 1833-1877) kļuva pazīstams pateicoties viņa darbam sakarā ar prefektūrās sistēmas izveidi un *Gokadžō no Goseimon* (五箇条の御誓; *Gokajō no Goseimon*; The Charter Oath)¹⁰ sagatavošanu, kā arī aktīvi iesaistījās izglītības jautājumos. Itō Hirobumi (伊藤 博文; 1841-1909), kā pirmajam premjerministram un 1890. gada Meidži konstitūcijas (明治憲法 *Medžiji Kenpō*)¹¹ galvenajam sastādītājam, bija galvenā loma Japānas vadībā tās pārejas gados. Viņš arī saprata izglītības nozīmi šajā procesā. (De Bary Wm. T. 2006; 89.-90. lpp.)

Itō Hirobumi (伊藤 博文; 1841-1909) bija pārliecināts, ka izglītībai ir svarīga loma valsts pamatu nodrošināšanai. Viņš uzskatīja, ka katra cilvēka intelektuālo spēju attīstīšana novestu pie rietumu civilizācijas un apgaismības līmeņa. Noraidot duālismu, kas raksturoja feodālo laiku, kad viena veida izglītība bija nodrošināta valdošajai klasei un otra veida – pārējiem cilvēkiem, kā arī konservatīvos uzskatus, ka skolas, galvenokārt, bija veidotas, lai paceltu valsts

¹⁰ *Gokadžō no Goseimon* (五箇条の御誓; *Gokajō no Goseimon*; The Charter Oath) tika izsludināts 1868. gada 6. aprīlī Kioto imperatora pili (京都御所). Dokumentā bija izvirzīti galvenie mērķi un darbības virzieni, kas bija jāievēro imperatora Meidži (明治天皇; *Meiji-tennō*; 1852-1912) valdīšanas laikā.

¹¹ Meidži konstitūcijas *Medži Kenpō* (明治憲法; *Meiji Kenpō*) – bija Japānas impērijas konstitūcija, kura bija proklamēta 1889. gada 11. februārī. Tā bija izmantota kopš 1890. gada 29. novembra līdz 1947. gada 2. maijam.

spēku un labklājību. Pēc Itō Hirobumi (伊藤 博文; 1841-1909) domām, izglītība ir saistīta ar indivīda dabisko intelektuālo spēju aktivizēšanu un uzlabošanu. (De Bary Wm. T. 2006; 90. lpp.)

Fukudzava Jukiči (福澤 諭吉; 1835-1901) bija viens no ietekmīgākajiem gan valsts, gan privātās izglītības atbalstītājiem, kā arī rietumu zināšanu apgūšanas piekritējs. Viņš arī bija rakstnieks, publicists, pedagogs un žurnālists. Jaunībā viņš noraidīja tradicionālo mācīšanos un gravitēja uz jaunām idejām, kas nāca no rietumiem. (De Bary Wm. T. 2006; 91.-92. lpp.)

Izcils japāņu apgaismotājs Fukudzava Jukiči (福澤 諭吉; 1835-1901), kas bija *bakufu* (幕府; *bakufu*) misijas loceklis Francijā 1862. gadā, pētīja skolu sistēmu un publicēja detalizēto ziņojumu par to. Viņš lielā mērā ietekmēja liberālā viedokļa attīstību tieši par izglītību. Viņš uzskatīja, ka izglītībai jābūt ārpus valsts struktūrām un jāveicina to personību izglītošanu, kurām ir pastāvīgie uzskati. Pirms Meidži restaurācijas (明治維新; *Meidži ishin*; *Meiji ishin*) viņš nodibināja vienu privāto skolu, kurā bija iespējams apgūt rietumu zināšanas. (Zhukova A. E. 1992; 69. lpp.)

Savā populārākajā un visplašāk citētā esejā par izglītību – “Izglītības veicināšana” “*Gakumon no susume*” (学問のすすめ; *Gakumon no susume*; "An Encouragement of Learning") – Fukudzava Jukiči (福澤 諭吉; 1835-1901) sniedz savu viedokli par izglītības nozīmi kopumā, kritizē pagātnes tradicionālo apmācību, atbalsta praktisko mācīšanos un aicina iepazīties ar pasauli. (De Bary Wm. T. 2006; 91.-92. lpp.)

Eseja “Izglītības veicināšana” “*Gakumon no susume*” (学問のすすめ; *Gakumon no susume*; "An Encouragement of Learning") tika uzsākta 1872. gadā un pabeigta 1876. gadā. Bija pārdēvēti 200 000 tās pirmā izdevuma eksemplāri. Eseja gāja cauri septiņpadsmit izdrukām, kopumā esejai bija 3,4 miljoni eksemplāru Fukudzava Jukiči (福澤 諭吉; 1835-1901) dzīves laikā. Tas padarīja viņa darbu “Izglītības veicināšana” “*Gakumon no susume*” (学問のすすめ; *Gakumon no susume*; "An Encouragement of Learning") par vienu no vislabāk pārdotajiem un ietekmīgākajiem Meidži perioda (明治時代; 1868-1912) darbiem. Eseja sastāv no septiņpadsmit nodaļām. 1. nodaļa tika izmantota kā ētikas teksts līdz 1881. gadam, kad tā bija aizliegta. (De Bary Wm. T. 2006; 92. lpp.)

Viens no Fukudzava Jukiči (福澤 諭吉; 1835-1901) darbiem sākas ar vienkāršu, bet dziļu izteiksmi: “Ne viens cilvēks nav dzimis virs otra”. Viņš atkārtoti apgalvo, ka valsts brīvība ir atkarīga no katra cilvēka brīvības un neatkarības. Pēc viņa domām, izglītībai ir praktisks nolūks. Katram cilvēkam ir iespēja ar izglītības palīdzību iegūt praktiskās zināšanas, kas ir nepieciešamas, lai dzīvotu neatkarīgi un patstāvīgi. (Duke B. 2009; 65. lpp.)

1868. gada beigās tika izveidota komisija izglītības reformas sagatavošanai. Kā pamatu jaunai sistēmai paņēma divus piemērus – amerikāņu un franču. Franču sistēmu atbalstīja Fukudzava Jukiči (福澤 諭吉; 1835-1901), kas bija komisijas vadītājs. Amerikāņu sistēmu piedāvāja Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889), kas to sīki pētīja. Viņš vērsās pēc palīdzības pie slaveniem amerikāņu specialistiem, kuri pārstāvēja šo jomu. Viņu interesēja tas, kā izglītība varētu ietekmēt valsts ekonomiskās labklājības, ražošanas, lauksaimniecības un tirdzniecības attīstību, kā arī sociālo un morālo vērtību. (Zhukova A. E. 1992; 70. lpp.)

3.1. Pirmā Japānas izglītības sistēma

Par Japānas modernās izglītības sākumu vēsturnieki uzskata pirmās valsts izglītības sistēmas –*Gakusei* (学制; *Gakusei*) – izveidi. Tā bija izveidota 1872. gada 8. augustā, un tā sāka darboties kopš 1873. gada aprīļa. *Gakusei* (学制; *Gakusei*) sistēma ir viens no visnozīmīgākajiem dokumentiem Japānas izglītības vēsturē. (Duke B. 2009; 61. lpp.)

Viena no nozīmīgākajām figūrām izglītības veidošanā bija Micukuri Rinšjō (箕作 麟祥; 1846-1897). Viņš bija viens no Japānas pirmajiem lingvistiem, kurš sasniedza iespaidīgas prasmes piecās valodās – divas no tām Āzijas un trīs rietumu valodas. Micukuri Rinšjō (箕作 麟祥; 1846-1897) kā biroja vadītājs, kas nodarbojās ar izglītības sistēmas izveidi, bija atbildīgs par pirmās nacionālās izglītības sistēmas sastādīšanu. (Duke B. 2009; 66. lpp.)

Neskatoties uz to, ka jaunās Izglītības ministrijas locekļi pēc savas pārliecības bija modernisti, kas atbalstīja rietumu idejas un vērtības, bija jāņem vērā viņu izglītība. Viņi visi bija samuraju ģimeņu pārstāvji, kas saņēma izglītību pirms Meidži restaurācijas (明治維新;

Meidži išin; Meiji ishin). Tā laika izglītība bija balstīta uz Ķīniešu klasikas un Konfūcisma mācībām. (Duke B. 2009; 68. lpp.)

1871. gada 28. augustā Japānas valdība atcēla veco teritoriālo sistēmu un ievada jauno prefektūru sistēmu. Tajā laikā tika izveidotas 72 prefektūras. No šī brīža valdība kļuva centralizēta. Visi jautājumi tika aplūkoti vienotā sistēmā, tajā skaitā arī izglītības jautājumi. (Duke B. 2009; 69. lpp.)

Micukuri Rinšjō (箕作 麟祥; 1846-1897) komanda pabeidza pirmo *Gakusei* (学制; *Gakusei*) projektu līdz 1872. gada februārim. Otrais projekts tika pabeigts līdz martam, tikai dažus mēnešus pēc tam, kad komanda sāka savu uzdevumu. Tika iztērēti četri mēneši, lai saņemtu projekta apstiprinājumu. (Duke B. 2009; 70. lpp.)

Četru mēnešu intensīvo sarunu periods, kas bija nepieciešams, lai saņemtu oficiālu apstiprinājumu, ilustrēja galveno šķērslī. Valsts skolu sistēmas plāns, kas bija domāts, lai iekļautu katru bērnu, bija pārāk grandiozs, lai valdība varētu nodrošināt pietiekamu finansējumu. (Duke B. 2009; 71. lpp.)

Visas jaunās ministrijas iesniedza budžeta līdzekļus, kuri bija nepieciešami, lai reformētu ministriju jurisdikcijā esošās iestādes. Piemēram, Izglītības ministrijas budžeta pieprasījums *Gakusei* (学制; *Gakusei*) sistēmai bija līdzīgs ar armijas departamenta pieprasījumu, kas bija paredzēts jaunas armijas izveidošanai. (Duke B. 2009; 71. lpp.)

Finanšu ministrija, kas atbildēja par valsts budžetu, negatīvi reaģēja uz Izglītības ministrijas iesniegto sākotnējo *Gakusei* (学制; *Gakusei*) plānu. Nebija nekādu konkrētu noteikumu, lai finansētu gigantisku desmitiem tūkstošu jaunu publisko sākumskolu atbalsta plānu. Finanšu birojs pieprasīja *Gakusei* (学制; *Gakusei*) pārskatīšanu, lai tas būtu atbilstošs ekonomiskajai situācijai valstī. Pārrunas izraisīja apstiprinājuma procesa aizkavēšanos, jo Izglītības ministrija steidzami iesniedza budžeta izmaiņas. (Duke B. 2009; 71. lpp.)

Visbeidzot, Finanšu un izglītības ministrijas pieņēma budžeta kompromisu. Rezultāts parādīja *Gakusei* (学制; *Gakusei*) sistēmas opozīcijas izplatīšanu jau no paša sākuma. Izglītības ministrijas budžeta *Gakusei* (学制; *Gakusei*) plāna īstenošanai Finanšu ministrija daļēji samazināja jauno skolu, skolotāju, mācību grāmatu un citu atlikušo izmaksas un finansēšanas tika novirzīta uz vietējo sabiedrību. Pastāvēja princips, ka par jaunām skolām būtu jāmaksā tiem, kas iegūst no tām labumu. (Duke B. 2009; 71. lpp.)

1871. gadā valdība pievērsa uzmanību valsts sākumskolu sistēmas izveidei. 1871. gada 2. septembrī tika nodibināta izglītības aģentūra, kas vēlāk, 1886. gadā, kļuva par Izglītības

Ministriju. 1872. gada 5. septembrī valdība pieņēma lēmumu aizvērt visas skolas valstī, lai pēc tam sāktu jauno skolu darbību jau saskaņā ar jauno plānu, kas saucas *Gakusei* (学制; *Gakusei*).

Gakusei (学制; *Gakusei*) sistēmu bieži sauc par izglītības pamata kodu – *kyōiku kihonhō* (教育基本法; *kyōiku kihonho*; The Fundamental Code of Education). (De Bary Wm. T. 2006; 83. lpp.)

Jaunais plāns sastāvēja no 109 rakstiem (1873. gadā paplašināts līdz 213). Tika pieņemta 4 gadu obligātā izglītība, un vietējām iestādēm bija jākontrolē apmeklējums, jābūvē jaunas skolas un jākontrolē valsts līdzekļu sadalījumu. (De Bary Wm. T. 2006; 94. lpp.)

Saskaņā ar likumu visu kāršu pārstāvjiem, kā arī visiem vīriešiem un visām sievietēm bija vienādas tiesības un iespējas iegūt izglītību. Jauni veidotā sistēma jau nebija cieši saistīta ar sociālajiem slāņiem. Vienlīdzīgu izglītības iespēju pasludināšana palīdzēja pārvarēt sociālo dalījumu sabiedrībā. (Zhukova A. E. 1992; 71. lpp.)

Jaunajai sistēmai bija stipri utilitārs gars, un tā skaidri atspoguļoja rietumnieciskās idejas. Bija skaidrs, ka jaunās sistēmas ietvaros izglītības sistēmas mērķi būtu pavisam atšķirīgi no Konfūcisma mērķiem, kas Edo periodā (江戸時代; 1603-1868) bija izplatītas japāņu skolās. Pilnveidošanās, individuālie panākumi dzīvē un iespēju vienlīdzība visiem cilvēkiem tika noteikti kā izglītības sistēmas mērķi. Jaunais plāns nodrošināja pirmo visaptverošo valsts skolu sistēmu Japānā. Izglītības pamata kods paziņoja, ka turpmāk izglītība bija centrālās valdības atbildība. (De Bary Wm. T. 2006; 83. lpp.)

Gakusei (学制; *Gakusei*) sistēma bija nodrošinājusi vispārējo sākumizglītību visā valstī, un tā centralizēja izglītības kontroli. (Duke B. 2009; 71. lpp.)

Pirmā reakcija uz jauno plānu bija neapmierinātība un vilšanās. Jaunā plāna sastādītāji bija ievērojami pārvērtējuši savus spēkus un iespējas ieviest jauninājumus tik īsā laika posmā. Tika saņemtas vairākas sūdzības no vecākiem, jo viņiem bija jāsedz gandrīz visas izmaksas un lielākā daļa mācību grāmatu bija tulkojumi no amerikāņu mācību grāmatām, kuras bērnu vecāki uzskatīja par bezjēdzīgām. (De Bary Wm. T. 2006; 84. lpp.)

Ne visi bija tik priecīgi par pienākumu apmeklēt skolas un iespēju saņemt izglītību. Sākumskolas bija jāfinansē ar vietējo piemaksu 10% apmērā valsts īpašuma nodoklim. 1870. gados dusmīgie nodokļu maksātāji reaģēja uz obligāto izglītību: viņi sāka nemierus. Cilvēku pūlis iznīcināja vismaz divus tūkstošus skolu, tās sadedzinot. Šīs skolu skaits veidoja gandrīz vienu desmito daļu no kopējā skolu skaita. Pasīvā pretestība, kas atspoguļojās kā skolas

neapmeklēšana, bija vēl izplatītāka. Pirmajā desmitgadē jaunās sistēmas skolas vecuma zēnu un meiteņu apmeklējuma rādītāji bija no 25% līdz 50% . (Gordon A. 2003; 68. lpp.)

Tikai četri gadi pagāja pēc jaunā perioda sākuma, kad Japānā tika ieviesta vispārējā četru gadu sākumizglītība. Tomēr tā bija vispārēja tikai vārdos. Nākamajā gadā sākumskolu apmeklēja tikai 28% bērnu. Reforma bija slikti sagatavota, jo tika izvirzīti augsti mērķi, kurus valdība nespēja realizēt, jo nebija pietiekami daudz līdzekļu šo mērķu īstenošanai. Valdība aģitēja iedzīvotājus, lai viņu bērni apmeklētu skolas. Valdība centās pārliecināt cilvēkus, ka izglītība ir nepieciešama pašam cilvēkam, lai viņš varētu būt sekmīgs dzīvē. (Meshcheryakov A. N. 2009; 206. lpp.)

No valdības un vietējām iestādēm nebija pietiekami daudz dotāciju, vecākiem bija jāmaksā papildus maksu par bērnu mācībām. Tomēr realitātē ne visi bija maksājuši. Daži vecāki nereti nesa uz skolu nevis naudu, bet kaut ko ēdamo, skolotāji no tā neatteicās, jo bieži cieta no trūkuma. (Meshcheryakov A. N. 2009; 206. lpp.)

Sākumā ne visi cilvēki bija apmierināti ar obligātās sākumizglītības ieviešanu. Daudzi zemnieki bija neapmierināti, ka viņu bērniem ir jāapmeklē skolas, tādējādi bērni nevarēja palīdzēt vecākiem saimniecībā. Turklāt mācību maksa kļuva par nabadzīgo zemnieku jauno problēmu. Notika arī nopietni nemieri: zemnieki postīja un dedzināja skolas. Tomēr lielākā daļa iedzīvotāju saprata, ka izglītība ir liels labums. (Meshcheryakov A. N. 2009; 206.-207. lpp.)

Balstoties uz rietumu valstu piemēra varam konstatēt, ka izglītības organizēšana parasti sākās ar visaugstāko līmeni, proti, ar universitāti. Rezultātā mantiskā un sociālā plaisa starp "elīti" un parastajiem iedzīvotājiem tika papildināta ar milzīgu atšķirību izglītības līmenī. Tomēr japāņu līderiem bija cits mērķis, kura ietvaros liela uzmanība bija pievērsta tieši sākumizglītībai. Valdība vēlējās iznīcināt veco hierarhiju un radīt sociālo vienlīdzību. (Meshcheryakov A. N. 2009; 206. lpp.)

Valdība nolēma sadalīt valsts teritoriju astoņos universitātes apvidos, katrs apvidus dalījās trīsdesmit divos rajonos, kur katrā rajonā bija sava koledža. Rajons dalījās divsimt desmit ciemos, kurās bija sākumskolas. Jaunā sistēma sāka darboties praktiski uzreiz, un to izmantoja līdz 1875. gadam. (Lui F. 2007; 98. lpp.)

Bija paredzēts atvērt 8 universitātes, 256 vidusskolas un 53 760 sākumskolas. Pat bez obligātās izglītības Japāna bija labi izglītota valsts (pirms Meidži perioda gandrīz puse vīriešu un 15% sieviešu mācēja rakstīt un lasīt). Tomēr tāda izglītība bija novecojusi. Tāpēc tika mainīta visa izglītības koncepcija. (Meshcheryakov A. N. 2009; 206. lpp.)

Lielākā daļa jauno sākumskolu tika atvērtas tempļu skolu vietā – *terakoja* (寺子屋; *terakoya*), kuras paradījās 15. gadsimtā budistu tempļos. Skolas atradās arī ciematos cilvēku

privātmājās. Tomēr jauno skolu ēkas tika uzceltas diezgan ātri. Japānas valdība sāka savas izglītības reformas uz salīdzinoši izglītotu iedzīvotāju pamata, no kuriem lielākā daļa vēlējās mācīties arī tālāk. Šajā sakarā valdība bija solidāra ar iedzīvotājiem: izglītības izdevumi bija vienādi ar aizsardzības izdevumiem. Tajā laikā Japāna bija jaunattīstības valsts, parasti šādās valstīs militārais budžets ievērojami pārsniedz izglītības budžetu. Tomēr Japāna bija kļuvusi par izņēmumu. (Meshcheryakov A. N. 2009; 207. lpp.)

Japānas skolās nebija īstu mācību grāmatu. Kā mācību līdzekļi tika izmantoti daži Fukudzava Jukiči (福澤諭吉; 1835-1901) darbi, kā arī rietumu grāmatas, kuras bija pārtulkotas japāņu valodā. Tādā veidā japāņu bērni saņēma informāciju par rietumu kultūru. Tomēr zināšanas par savas valsts dzīvi, vēsturi un dažādām aktualitātēm japāņu bērni saņēma nevis skolās, bet mājās un uz ielām. Skolas sniedza tādas zināšanas, kuras vecāki nevarēja patstāvīgi sniegt saviem bērniem. Šāda apmācība radīja informācijas un kultūras plaisu starp bērniem un vecākiem. Pat ja vecāki apmeklēja kādreizējās tempļu skolas viņi nespēja sniegt saviem bērniem pilnvērtīgas zināšanas, jo tur viņi apguva pilnīgi citādas zināšanas. (Meshcheryakov A. N. 2009; 207. lpp.)

Sākotnēji japāņu skolas programma tika pilnīga kopēta no Eiropas valstu izveidotās izglītības programmas. Mācību process augstskolās notika svešvalodās, piemēram, juridiskās disciplīnas tika pasniegtas vācu valodā. (Zhukova A. E. 1992; 71. lpp.)

Izglītības sistēmu pēc rietumu parauga valsts atbalstīja kā nepieciešamu faktoru modernizācijas un industrializācijas īstenošanai. Izglītības reformas mērķis bija ne tikai nodrošināt modernizācijai nepieciešamās zināšanas, bet arī izplatīt jaunu ideoloģiju. Vecā lozunga “*kansai-vakon*” (漢才和魂; *kansai-wakon*) – Ķīnas zināšanu un japāņu gara saplūdums – vietā nāca jauns lozungs “*wakon-jōsai*” (和魂洋才; *wakon-yōsai*) – japāņu gars un rietumu zināšanas. (Zhukova A. E. 1992; 71. lpp.)

Saskaņā ar 1872. gada likumu, bija paredzēts nodibināt 8 universitātes, 256 vidusskolas un 53 760 sākumskolas. Tomēr šī programma nebija izpildīta, jo iedzīvotājiem trūka naudas līdzekļu, lai samaksātu par mācībām, un valstij pietrūka finansējuma, lai būvētu skolas. 1879. gadā, kad šis likums tika pārskatīts, programma bija pabeigta tikai uz pusi. (Zhukova A. E. 1992; 71. lpp.)

Grūtības, ar kurām saskarās lauku iedzīvotāji, bija saistītas ar skolu telpu un specialistu trūkumu. Tāpēc skolas izvietoja budistu tempļos, visur kur bija iespējams novietot galdus un krēslus. No sākuma skolēni tos ignorēja un sēdēja uz zemes, jo viņi nebija pieraduši sēdēt skolas solos, kā tas bija pieņemts rietumu valstīs. Patiesībā, skolas bieži bija izvietotas parastās

zemnieku mājās; viena klase neatšķīrās no otras, ēdnīca neatšķīrās no guļamistabas – tas viss atradās vienā lielā telpā. . (Lui F. 2007; 98. lpp.)

Tikmēr radās vitāla nepieciešamība pēc ēkām, kuras bija īpaši paredzētas skolām, tādējādi drīzumā sākās to būvēšana. Lauku iedzīvotāji ļoti lepojās ar jaunām modernām skolām, kuras būtībā neatšķīrās no pilsētas skolām. Neskatoties uz japāņu tradīciju - atstāt koka segumu tā dabīgā krāsā, lauku skolu sienas tika nokrāsotas baltā krāsā, lai tās izskatītos līdzīgi Tokijas skolām, kuras atšķīrās no parējām mājām ar savu izteikto krāsu. Mazās pilsētās un ciematos skola tika uztverta kā eiropeizācijas simbols: tā bija uzcelta rietumu stilā, tur atradās galdi, krēsli un mēbeles, kas nebija raksturīgas japāņu mājām. (Lui F. 2007; 99. lpp.)

Pēc 1890. gada izglītība sākumskolās pārtrauca būt tikai teorētiska. Pie tās pievienojās arī praktiskie elementi, kas vēl vairāk mudināja cilvēkus sūtīt savus bērnus uz skolu, tādējādi pieauga apmeklējums un skolēnu skaits. Sāka veidoties meiteņu klases, kur, izņemot pamata kursu, mācīja praktiskās zināšanas mājturība, piemēram, šūšanu, bērnu audzināšanu utt. Pirmie rezultāti iedvesmoja valdību, tādēļ no 1893. gada tika organizētas īpašas skolas, kur visa uzmanība tika vērsta uz praktisko izglītību lauksaimniecībā, tirdzniecībā un ar to saistītās specialitātēs. Mācīšanās tādās skolās bija paredzēta tikai par maksu. Pilsētās, kur vidusšķiras cilvēki bija nabadzīgi, skolas tika organizētas pateicoties budistu mūku iniciatīvai. Viņi mācīja bērnus rakstīt un lasīt bez maksas. Tomēr vairāki vecāki deva priekšroku mājas izglītībai līdz desmit-divpadsmit gadu vecumam, lai mācītu nākotnes profesijas pamatus. (Lui F. 2007; 99. lpp.)

Galū galā skolas apmeklēšana kļuva par labi pieņemtu pienākumu. 19. gadsimta beigās pamatskolas apmeklējuma līmenis sasniedza vairāk nekā 90%. Līdz 1905. gadam 98% no skolas vecuma zēnu un 93% meiteņu apmeklēja sākumskolas, kā to pieprasīja likums. Tā kā obligātā izglītība kļuva par pamatu cilvēka dzīves gaitai - vismaz jauniem vīriešiem, tad skolas būtu jāapmeklē jau no paša sākuma un jāatspoguļo talantus un centienus, kļūstot par vienu no Japānas svarīgākajām sociālajām vērtībām. (Gordon A. 2003; 68. lpp.)

3.1.1. *Gakusei* (学制; *Gakusei*) administratīvā struktūra

Japānas izglītības sistēma, kura bija pieņemta 1872. gadā, ir līdzīga Francijas izglītības modelim. *Gakusei* (学制; *Gakusei*) 1. nodaļā ir aprakstīta administratīvā struktūra, kas balstīta

uz rajona skolu sistēmu – *gakku sei* (学区制; *gakku sei*). Plāns paredzēja sadalīt valsti astoņos valsts skolu rajonos, kuru nosauca par universitāšu rajoniem – *daigaku ku* (大学区; *daigaku ku*), kas atbildēja par izglītības politikas vadīšanu. Tādējādi šis notikums izveidoja centralizētu valsts skolu sistēmu jau no paša modernizācijas procesa sākuma. (Duke B. 2009; 71. lpp.)

Katrs no astoņiem universitātes rajoniem bija atbildīgs par trīsdesmit divu vidusskolu rajonu administrēšanu – *čūgaku ku* (中学区; *chūgaku ku*). Katrā no šiem rajoniem bija jāizveido vidusskola, kas paredzēta 130 000 iedzīvotājiem. (Duke B. 2009; 74. lpp.)

Katrs vidusskolas rajons bija atbildīgs par 210 pamatskolas rajoniem – *šōgaku ku* (小学区; *shōgaku ku*). Katrs pamatskolas rajons bija atbildīgs par sākumskolas, kas bija paredzēta 600 iedzīvotājiem, izveidi. Kopējais valsts skolu skaits, kas bija paredzēts pirmās valsts skolu sistēmas ietvaros, iekļauj 256 vidusskolas un 53 760 sākumskolas, kuras bija pakļautas Izglītības ministrijas noteikumiem. (Duke B. 2009; 74.-75. lpp.)

Katram *daigaku ku* (大学区; *daigaku ku*) bija jāizveido vadības birojs, ko sauca par *tokugaku kjoku* (督学局; *tokugaku kyoku*). Birojs bija atbildīgs par izglītības lietu pārraudzību un pārbaudi saskaņā ar Izglītības ministrijas politiku, apspriežot jautājumus ar attiecīgo prefektūras gubernatoru. Katrs no trīsdesmit diviem *čūgaku ku* (中学区; *chūgaku ku*) katrā no astoņiem valsts skolu rajoniem tika pilnvarots izveidot Izglītības administrācijas biroju, ko sauc par *gakku torišimari* (学区取締; *gakku torishimari*). Šajā birojā attiecīgajam prefektūras gubernatoram bija jānosaka desmit līdz trīspadsmit uzraugi, kas atbildēja par izglītības jautājumu pārraudzību sākumskolas rajonos. Visbeidzot, plāns paredzēja katrā prefektūrā izveidot izglītības nodaļu, lai tā nodarbotos ar izglītības jautājumiem konkrētajā prefektūrā. (Duke B. 2009; 75. lpp.)

Sākumskola bija sadalīta divās divīzijās: zemākā divīzijā - bērniem no sešiem līdz deviņiem vai desmit gadiem; augšējā divīzijā - bērniem vecumā no desmit līdz četrpadsmit gadiem. Vidusskola arī bija sadalīta tādā pašā veidā: zemākā divīzija - bērniem vecumā no četrpadsmit līdz sešpadsmit gadiem; augšējā divīzija - bērniem vecumā no septiņpadsmit līdz deviņpadsmit gadiem. (Duke B. 2009; 75. lpp.)

Sākumskolas skolotājiem bija jābūt vismaz divdesmit gadus veciem ar skolotāju sagatavošanas skolas sertifikātu vai bija jāpabeidz vidusskola. Vidusskolas skolotājiem bija

jābūt vismaz divdesmit piecu gadu veciem, kā arī viņiem bija jāiegūst augstākā izglītība. (Duke B. 2009; 75. lpp.)

Sākumskolu mācību programma sākās ar tādiem priekšmetiem, kā lasīšana – *dokuhon* (読本; *dokuhon*), rakstīšana – *šūdži* (習字; *shūji*), izruna – *tango* (単語; *tango*), saruna – *kaiva* (会話; *kaiwa*), matemātika un vēsture. Morālei – *šūšin* (修心; *shūshin*) – bija nākamā vieta piecpadsmit mācību priekšmetu sarakstā, kas beidzās ar fizisko audzināšanu – *taisō* (体操; *taisō*) – un dziedāšanu – *šōka* (唱歌; *shōka*). (Duke B. 2009; 75. lpp.)

Vidusskolās morāles kurss vairs nebija vajadzīgs, tā vietā bija ieviesti dažādi dabaszinātņu kursi. Šajā līmenī morāles kurss bija piecpadsmitajā vietā divdesmit kursu sarakstā. (Duke B. 2009; 75. lpp.)

Universitātei bija jāpastāv no četrām fakultātēm – zinātņu, literatūras, medicīnas un tiesību. (Duke B. 2009; 75. lpp.)

Skolotāju apmācības skolas bija nepieciešamas, jo bez tiem nebūtu iespējama efektīva mūsdienīgas valsts skolu sistēmas izveidošana. (Duke B. 2009; 75. lpp.)

Pēdējais jautājums izrādījās kritisks - kā finansēt pirmo valsts skolu sistēmu, kas pieprasīja vairāk nekā 53 000 jaunu publisko pamatskolu izveidi, šis jautājums radīja lielu satricinājumu. Priekšlikuma autori saprata, ka valdība nevarēja finansēt tik liela apjoma plānu. Atbilstoši preambulas vispārīgajam principam, ka ikviena cilvēka labklājība ir atkarīga no izglītības, Mitsukuri Rinsho un Izglītības ministrijas birojs izstrādāja risinājumu, kas uzlabotu ierosināto sistēmu. Ziņojumā vienkārši norādīts, ka vietējā sabiedrība ir atbildīga par vietējās valsts skolas finansēšanu. Citiem vārdiem sakot, tiem, kas gūst labumu no skolas, jāmaksā par to. Ar šo izpratni tika piešķirts valdības apstiprinājums. (Duke B. 2009; 75. lpp.)

4. Nacionālistiskie uzskati

Papildus noteiktiem izglītības mērķiem, skolām bija arī citi svarīgi uzdevumi. Valdība gribēja izveidot japāņu nāciju. Viens no galvenajiem apstākļiem šī uzdevuma realizēšanā ir kopīga zināšanu un atmiņas fonda izveide – visiem cilvēkiem jārunā vienā valodā, jāzina vienādi vēstures fakti, jāciena kopīgas vērtības. (Meshcheryakov A. N. 2009; 208. lpp.)

Centieni reformēt izglītības sistēmu un vērst to uz lielāku valsts atbalstu tika pabeigti 1886. gadā ar vairākiem rīkojumiem, kurus izstrādāja un īstenoja Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889). Viņš kā pirmais izglītības ministrs izteica skolas galveno uzdevumu: izglītībai jākalpo valsts interesēs. (De Bary Wm. T. 2006; 84. lpp.)

Viņa plānu nodēvēja par skolu “dubultu struktūru”. Sākumskolas, kuras finansēja vietējas valsts iestādes un kurās bērniem tika mācītas lasīšanas, rakstīšanas un skaitīšanas prasmes, tika nomērķētas, lai iedvestu pareizo raksturu un patriotisku uzticību. Skolēni saņēma zināšanas no skolotājiem, kas pabeidza apmācību skolotāju sagatavošanas skolās. Skolas uniforma, kā arī militārie treniņi kļuva obligāti. Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889) uzskatīja to par nepieciešamām izmaiņām, lai morāli pilnveidotos. Universitātē, kura tika finansēta valsts līmenī un kur mācījās elite, lai pēc tām strādātu valsts iestādēs, bija nodrošināta relatīva akadēmiska brīvība pēc standartiem, kas noteica valsts interesēs. (De Bary Wm. T. 2006; 84. lpp.)

Šī struktūra bija veidota tā: starp sākumskolām un universitātēm bija vidusskolas, kas darbojās kā elites šķirošanas mehānisms. Vidusskolām bija dubulta struktūra: termināla kurss, kas nodrošināja vidējā līmeņa speciālistu un skolotāju sagatavošanu, un universitātes sagatavošanas kurss, kas nodrošināja tiešu iekļuvi universitātē (vēlāk sagatavošanas kurss bija nodalīts kā augstskolas). (De Bary Wm. T. 2006; 85. lpp.)

Katrai prefektūrai bija jākoncentrē valsts līdzekļi tikai uz vienu vidusskolu. Tāpēc vidējā izglītība bija grūti sasniedzama. 1889. gada dekrētā bija noteikts, ka vidusskolas galu galā kļuva par kopējās sistēmas daļu. Tomēr Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889) uzskatīja, ka vidējā izglītība ir nedaudzu cilvēku privilēģija, nekā visu cilvēku prerogātīva. (De Bary Wm. T. 2006; 85. lpp.)

Tomēr, neskatoties uz šiem elitāriem nodomiem, iestāšanās vidusskolās bija nodrošināta visiem bērniem. 1890. gadā vidusskolās nonākušo bērnu no ne-samuraju ģimenēm īpatsvars

bija vairāk nekā 50% un tas turpināja pieaugt. Iespēju bija maz, bet bija iespējama kustība uz augšu, un sistēma vairs nebija vērsta un cilvēkiem no elitāras klases. (De Bary Wm. T. 2006; 85. lpp.)

Pateicoties dekrētiem, kurus 1886. gadā izstrādāja Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889), tika izveidota japāņu skolu sistēma, kas bija spēkā līdz 1945. gadam. Tomēr sistēma vēl nebija pilnīgi izveidota. Skolas apmeklējums līdz Meidži perioda (明治時代; 1868-1912) beigām nerasniedza vispārēju līmeni. Dažādās vietās darbu rūpnīcās cilvēki uzskatīja par mācību alternatīvu. Turklāt kustība, lai sasniegtu akadēmiskas virsotnes, tajā laikā bija ierobežota. Līdz 1897. gadam Japānā bija tikai viena atzīta universitāte. Pēc tam Tokijas Impērijas Universitātei (東京帝國大學; Tokyo Imperial University) pievienojās Kioto Impērijas Universitāte (京都帝國大學; Kyoto Imperial University). (De Bary Wm. T. 2006; 85. lpp.)

Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889) pats neatbalstīja imperatora centrēto nacionālismu, kas Meidži perioda (明治時代; 1868-1912) vēlākos gados pārņēma izglītības sistēmu, kā arī nemēģināja uzspiest nacionālistiskās pārliecības bērniem. Viņš negribēja, lai visi izglītības jautājumi būtu zem centralizētas kontroles. Viņš deva priekšroku vietējai iniciatīvai, piemēram, mācību grāmatu izvēlē. (De Bary Wm. T. 2006; 85. lpp.)

Modernas izglītības sistēmas veidošanas procesā joprojām bija apstrīdēti divi galvenie jautājumi. Pirmais jautājums – jaunās vērtības (iegūtas lielākoties no rietumiem) salīdzinājumā ar tradicionālo Konfūcisma morāli. Un otrs – kas ir labākais variants: izglītības centralizētā kontrole vai vietējo pašvaldību kontrole. (De Bary Wm. T. 2006; 85. lpp.)

Cīņa par šiem jautājumiem kļuva stiprāka 1889. gadā, kad tika izsludināta jaunā konstitūcija *Meidži Kenpō* (明治憲法; *Meiji Kenpō*), un 1890. gadā “Imperatora reskripts par izglītību” “*Kjōiku ni kansuru Čokugo*” (教育に関する勅語; *Kyōiku ni Kansuru Chokugo*; “The Imperial Rescript of Education”). Saskaņā ar Meidži konstitūciju *Meidži Kenpō* (明治憲法; *Meidji Kenpō*) bija izveidots jauns parlamenta sastāvs, kurā bija izvēlēti locekļi, kas bija gatavi piedalīties ideoloģiskās debatēs, lai pārstāvētu savu vēlētāju viedokļus. “Imperatora reskripts par izglītību” “*Kjōiku ni kansuru Čokugo*” (教育に関する勅語; *Kyōiku ni Kansuru Chokugo*; “The Imperial Rescript of Education”) bija izveidots, lai pabeigtu domstarpību gan valdības iekšienē, gan ārpus tās, un tas attiecās uz izglītības ētisko saturu (tomēr tas izraisīja vēl vairāk diskusiju). (De Bary Wm. T. 2006; 85. lpp.)

Meidži periodā (明治時代; 1868-1912) daudz diskusiju bija veltītas mācību grāmatām. Neskatoties uz to, ka saskaņā ar 1886. gadā pieņemto likumu, Izglītības ministrijas sertifikācija bija nepieciešama, kā arī grāmatu publikācija palika zem privātu uzņēmumu kontroles, un grāmatu izvēle bija iespējama vietējā līmenī. (De Bary Wm. T. 2006; 86. lpp.)

1901. gadā sākot ar ziņojumiem laikrakstos, sabiedrības uzmanību pievērsa kukuļošanas gadījumi, kuros bija iesaistīti vairāk nekā divi simti vietējo ierēdņu, kas tika apsūdzēti par kukuļu pieņemšanu no izdevējiem, kas gribēja nodrošināt valdības apstiprinājumu privāti sagatavotām mācību grāmatām. (De Bary Wm. T. 2006; 86. lpp.)

1903. gadā notika “mācību grāmatu skandāls”, kas deva iespēju parlamentam darboties. Sākotnēji rīcību prasīja opozīcijas politiķi un apgaismotāji. Viņiem bija divi galvenie iemesli. Pirmais iemesls – samazināt obligātās izglītības izmaksas, pārtraucot kukuļošanu, kas bija saistīta ar mācību grāmatu apstiprināšanu. Otrais – sasniegt tautas vienotību morāles jomā, kas, pēc konservatīvu politiķu un daudzu apgaismotāju domām, bija iedragāta ar individuālisma un kapitālisma izplatīšanu. (De Bary Wm. T. 2006; 87. lpp.)

Galū galā parlaments deva Izglītības ministrijai ekskluzīvas pilnvaras pārbaudīt un publicēt visas mācību grāmatas. Vietējas iestāžu izvēles iespējas tika atceltas, un visām sākumskolām bija jāizmanto vienādas valsts apstiprinātas grāmatas. No tā brīža līdz Otrā Pasaules kara beigām Izglītības ministrija sagatavoja, publicēja un izplatīja japāņu sākumskolu mācību grāmatas. (De Bary Wm. T. 2006; 87. lpp.)

Viens no visefektīvākajiem pārmērīgas uzticības rietumu kultūrai un izglītības vērtību kritiķiem bija Tani Tateki (谷 干城; 1837-1911). Viņš bija armijas oficiers un armijas akadēmijas vadītājs, aktīvi darbojās konservatīvā politikā un kalpoja Itō Hirobumi (伊藤 博文; 1841-1909) pirmajā ministru kabinetā kā lauksaimniecības un tirdzniecības ministrs. (De Bary Wm. T. 2006; 98. lpp.)

Tani Tateki (谷 干城; 1837-1911) uzskatīja, ka jauktas domas par nacionālismu viņam radīja ceļojums uz Eiropu. Viņš aizstāvēja konfūcisma politiskās idejas par humāno valdību un mīlestību pret tautu, lai cīnītos pret, pēc viņu domām, jaunās valdības despotisko rietumizācijas politiku. Konservatīvisma idejas, kuras pārstāvēja Tani Tateki laikā (谷 干城; 1837-1911), pārsniedza tradicionālisma robežas. Viņš percipēja Konfūcismu ne kā ideoloģiju, lai atbalstītu imperatora varu, kā to bieži darīja Motoda Nagazane (元田 永孚; 1818-1891). Viņa ideja drīzāk varētu ietvert autokrātiju un likt valdībai kalpot cilvēkiem. (De Bary Wm. T. 2006; 98. lpp.)

4.1. Izcilie izglītības principi

Motoda Nagazane (元田 永孚; 1818-1891) bija dzimis samuraju ģimenē *Kumamotē* (熊本; *Kumamoto*). Vēlāk viņš kļuva par Konfuciānisma skolas studentu. 1871. gadā viņš kļuva par imperatora Meiji (明治天皇; *Meiji-tennō*; 1852-1912) audzinātāju, un ar viņa atbalstu 1886. gadā Motoda Nagazane (元田 永孚; 1818-1891) kļuva par valsts padomdevēju. Kā valsts konservatīvas frakcijas vadītājs, koncentrējoties uz tradicionālām japāņu vērtībām, viņš palīdzēja izveidot jaunas valdības ideoloģiju. Viens no Motoda Nagazane (元田 永孚; 1818-1891) svarīgākajiem darbiem bija “Izcilie izglītības principi” – “*Kjōgaku taiši*” (教学大使; *Kyōgaku taishi*; “Great Principles of Education”). (De Bary Wm. T. 2006; 96. lpp.)

1878. gada vasarā imperators Meidži (明治天皇; *Meiji-tennō*; 1852-1912) apmeklēja *Tokai* (東海; *Tokai*) un *Hokuriku* (北陸; *Hokuriku*) reģionu skolas. Viņš bija satraucies par rietumu “apgaismības” milzīgo ietekmi skolās. Imperators lūdza savu konfūcisma audzinātāju, Motoda Nagazane (元田 永孚; 1818-1891), lai viņš apkopotu imperatora viedokli. Pirmais imperatora ziņojums par izglītību, “Izcilie izglītības principi” “*Kjōgaku taiši*” (教学大使; *Kyōgaku taishi*; “Great Principles of Education”) ir svarīgs vēsturisks dokuments, kas izraisīja intensīvas debates par izglītības sistēmu politikā. Ir daudz pierādījumu par pārmērīgu uzmanības pavēršanu un kritiku intelekta attīstībai, un aicinājumam pievērst vairāk uzmanības morālai audzināšanai. Šie divi punkti kļuva svarīgi Meidži perioda izglītības konservatīvajā kritikā. (De Bary Wm. T. 2006; 96. lpp.)

4.2. Vēlākā Meidži perioda izglītības sistēma

Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889) dzimis samuraju ģimenē Sacuma domēnā (薩摩藩) (tagad Kagošimas prefektūra (鹿児島県)). 1865.gadā viņš bija nosūtīts uz ārzemēm, lai mācītos.

Lielbritānijā viņš studēja matemātiku, fiziku un jūrniecību. Pēc divu gadu ilgas apmācības 1867. gadā Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889) devās uz ASV, kur viņš pavadīja gadu. 1868. gadā viņš atgriezās Japānā, lai pievienotos jaunai valdībai dažādos svarīgos administratīvos amatos. Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889) bija Japānas vēstnieks Amerikas Savienotajās Valstīs (1871-1873), Ķīnā (1876-1877) un Lielbritānijā (1880-1884). Viņš bija dedzīgs nacionālists un apgaismības atbalstītājs. Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889), kā arī Fukudzava Jukiči (福澤 諭吉; 1835-1901) un citi, piedalījās jaunās izglītības reformas sastādīšanā. 1875. gadā viņš arī nodibināja pirmo komerciālo koledžu – *Šōhō Kōšudžo* (商法講習所; *Shōhō Kōshujo*), kas kļuva par pamatu Hitocubaši universitātei (一橋大学). (De Bary Wm. T. 2006; 103.-104. lpp.)

Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889) bija viens no pirmajiem reliģiskās brīvības, sieviešu sociālās emancipācijas un atteikšanās no japāņu valodas angļu valodas labā aizstāvjiem. Viņa piedāvājumi par centralizētu, uz valsts orientētu izglītības sistēmu atbilda Itō Hirobumi (伊藤 博文; 1841-1909) plāniem. Tāpēc 1886. gadā viņš pieņēma Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889) savā ministru kabinetā kā pirmo Japānas izglītības ministru. (De Bary Wm. T. 2006; 104. lpp.)

Trīs mēnešu laikā pēc amata iegūšanas Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889) bija izstrādājis izglītības ordinātu virkni. Saskaņā ar tiem, visas skolas valstī nonāca zem valsts kontroles. Bija nosaukta japāņu izglītības pamatstruktūra, kura bija izmantota kopš 1886. gada līdz 1945. gadam. Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889) modernizācijas atbalsts un sakari ar rietumiem veicināja viņa slepkavību, viņu noslepkavoja četrdesmit divu gadu vecumā, ko izdarīja radikālie nacionālisti 1889. gada 11. februārī – dienā, kad stājās spēkā Meidži konstitūcija (明治憲法 *Medžiji Kenpō*). (De Bary Wm. T. 2006; 104. lpp.)

Neskatoties uz Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889) milzīgo ietekmi uz Japānas skolām, viņš nekad nav izskaidrojis savu izglītības filozofiju vienā saskaņotā paziņojumā. Labāko ideju kopsavilkumu var atrast “Izglītības administrācijas pamatos” “*Gakusei jōryō*” (学制要領; *Gakusei yōryō*; “Essentials of Education administration”), kur viņš īsi aprakstīja nacionālās sistēmas būtiskos punktus. Statistiskas mērķi – tautas intereses, kas ir svarīgākas par indivīda interesēm; divkārtša sistēma – augstākā izglītība elitei un pamatizglītība visiem; skolas izglītības morāla mērķa nozīme - pareiza skolotāju sagatavošana ir augstākā prioritāte. Šis dokuments

bija uzrakstīts memoranda veidā. Diemžēl sarakstīšanas datums nav zināms, bet tiek uzskatīts, ka tas bija 1885. gadā neilgi pirms Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889) kļuva par izglītības ministru. (De Bary Wm. T. 2006; 104. lpp.)

Izņemot visaptverošas valsts skolu sistēmas struktūras noteikšanu, Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889) lielākais mantojums, iespējams, ir militārā stila mācību ieviešana skolās. Viņš nebija domājis par karavīru sagatavošanu, drīzāk tā bija morāla disciplīna, ko bija jāiegulda izglītībā. Veselības saglabāšanai un fiziskai attīstībai bija tikai sekundāra funkcija. Militārā stila fiziskā sagatavošana (1885. gads) bija paredzēta, lai radītu ne tikai jaunu skolotāju paaudzi, bet arī lai radītu pilnīgi jaunu disciplināru sistēmu skolas ikdienas dzīvē. (De Bary Wm. T. 2006; 106. lpp.)

Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889) uzskatīja, ka jauniem skolotājiem bija jāparāda trīs galvenās rakstura iezīmes: paklausība – *džūdžun* (従順; *jūjin*) – priekšniekiem, draudzība – *jūdžō* (友情; *yūjō*) – ar vienlīdzīgiem un cieņa – *igi* (威儀; *igi*) – pret zemākajiem. Ar paklausību Mori saprata uzvedību atbilstoši skolas noteikumiem un skolotāju komandu sekošana. Ar draudzību viņš saprata savstarpējo palīdzības garu, kas pēc viņu domām ir sabiedrības morāles un civilizētās valsts pamats. Ar cieņu ir domāts pašpārliecība vai miers runās un darbībās. (De Bary Wm. T. 2006; 106. lpp.)

Pēc Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889) nāves 1889. gadā Inoue Kovaši (井上 毅; 1844-1895) kļuva par galveno figūru, kas pabeidza Meidži perioda (明治時代; 1868-1912) izglītības struktūras pamatus. Viņš nodrošināja tehniskās un profesionālas iespējas un uzlaboja izglītības iegūšanas apstākļus sievietēm. Inoue Kovaši (井上 毅; 1844-1895) pozīcija bija starp statistiskajiem politiķiem, piemēram, Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889) un Itō Hirobumi (伊藤 博文; 1841-1909), un tradicionālistiem, tādiem kā Motoda Nagazane (元田 永孚; 1818-1891). Viņš strādāja kopā ar Itō Hirobumi (伊藤 博文; 1841-1909), lai izstrādātu Meidži konstitūciju (明治憲法 *Medžiji Kenpō*). Inoue palīdzēja Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889) ar izglītības sistēmu izveidošanu. Viņš arī strādāja ar Motoda Nagazane (元田 永孚; 1818-1891), lai pabeigtu “Izcilos izglītības principus” “*Kjōgaku taiši*” (教学大使; *Kyōgaku taishi*; “Great

Principles of Education”). 1883. gadā viņš saņēma izglītības ministra amatu otrajā ministru kabinetā, bet viņš kalpoja tikai vienu gadu un piecus mēnešus. (De Bary Wm. T. 2006; 106. lpp.)

Kamēr Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889) bija virzījis valsts izglītību, lai tā kalpotu valsts interesēm, Inoue Kovaši (井上 毅; 1844-1895) neatzina to par labu valsts ideoloģiju, kas bija virzīta no augša. Viņš virzījās tālāk un pārspēja Mori šajā ziņā. Viņš izdarīja pirmo soli, lai nākotnes izglītība kalpotu ultranacionālistiskajos nolūkos. (De Bary Wm. T. 2006; 107. lpp.)

Tāpēc ka Japānā nebija valsts reliģijas, kas varētu apvienot cilvēkus, Inoue Kovaši (井上 毅; 1844-1895) uzskatīja, ka jēdzienu “nacionālā struktūra” – *kokutai* (国体; *kokutai*) – varētu izmantot kā līdzīgu vienotības principu izglītības procesā. Lojalitāte imperatoram kā *kokutai* (国体; *kokutai*) dzīvajam simbolam būtu jāklūst par primāro izglītības mērķi. (De Bary Wm. T. 2006; 107. lpp.)

Mori Arinori (森 有礼; 1847-1889) izglītības politikas pamatprincips bija izglītība, kuras pamatā bija *kokutai* (国体; *kokutai*) ideoloģija. Izglītība nozīmēja ne tikai mācību grāmatu materiālu vākšanu un skaidrošanu. Izglītības visvarīgākā daļa ir rakstura audzināšana un studentu orientēšana, parādot viņiem garīgo ceļu. Tie ir ārkārtīgi grūti uzdevumi. Izglītība, kas tika īstenota pirms diviem simtiem gadu Edo periodā (江戸時代; 1603-1868), nebija attiecīga jaunajam laikam. Eiropas valstīs ir reliģija, kas kalpo, lai apvienotu jauniešu garu. Japānā tādas ticības nebija. Tomēr Japānā eksistēja *kokutai* (国体) ideoloģija, kas tika balstīta uz imperatora līniju, kura bija nepārtraukta visas vēstures gaitā. Tāpēc tieši *kokutai* (国体; *kokutai*) varētu būt izglītības pamatā. (De Bary Wm. T. 2006; 107. lpp.)

“Valsts interešu aizstāvēšanas plānā”, slavenajā runā, kuru Inoue Kovaši (井上 毅; 1844-1895) sagatavoja Jamagata Arimoto (山縣 有朋; 1838-1922)¹² 1890. gadā, viņš pievērs lielu uzmanību patriotiskas izglītības vietai Japānas ārpolitikas veicināšanā. Viņš apgalvo, ka ārpolitikas jomā ir divi svarīgi elementi: bruņotie spēki un izglītība. Ja japāņiem nav patriotiska gara, tad tauta nevar būt spēcīga. Patriotismu var ieaudzināt tikai ar izglītības palīdzību. Katra

¹² Jamagata Arimoto (山縣 有朋; 1838-1922) – bija Japānas impērijas armijas feldmaršals un Japānas premjerministrs.

spēcīga nācija Eiropā cenšas caur izglītību ieaudzināt patriotisma sajūtu, kā arī valsts valodu un vēsturi. Patriotisms varētu kļūt par otro dabu. Pateicoties tādai izglītībai cilvēki kļūst par valsts interešu aizstāvjiem pat tad, kad viņiem ir dažādi viedokļi citos jautājumos. Tāpēc ir ļoti svarīgi ieaudzināt patriotisko garu japāņu tautai, jo no tā ir atkarīga nācijas izdzīvošana. (De Bary Wm. T. 2006; 107.-108. lpp.)

Tradicionalisti sāka izraidīt no mācību iestādēm tos, kas aizstāvēja rietumu idejas un vērtības, vai nepiekrita ar imperatora ironizēšanu. Pirmkārt, tie bija kristietības piekritēji, kuru postulāti bija pretrunā ne tikai ar jaunu izglītības virzienu, bet arī ar *kokutai* (国体; *kokutai*) ideoloģiju. (Zhukova A. E. 1992; 72. lpp.)

4.2.1. Imperatora reskripts par izglītību

“Imperatora reskripts par izglītību” “*Kjōiku ni kansuru Čokugo*” (教育に関する勅語; *Kyōiku ni Kansuru Chokugo*; “The Imperial Rescript of Education”) galīgi izveidojās izglītības politikas nacionālistiskais virziens. Faktiski tas bija morāls kodekss, kas aicināja nesavtīgu kalpošanu sabiedrības interesēm un stingru paklausību likumam. (Zhukova A. E. 1992; 73. lpp.)

“Imperatora reskripts par izglītību” “*Kjōiku ni kansuru Čokugo*” (教育に関する勅語; *Kyōiku ni Kansuru Chokugo*; “The Imperial Rescript of Education”) ir ideoloģijas šķirošanas rezultāts, kas sekoja pirmām izglītības reformām. Tas gāja pa priekšu 1890. gadu reformām. Tas bieži tiek uzskatīts kā konservatīvo morālistu veiksmīgas kampaņas rezultāts pret progresīvismu. Tas faktiski radās strīdā starp konfūcisma padomdevējiem, galvenokārt Motoda Nagazane (元田 永孚; 1818-1891) un Nišimura Šigeki (西村 茂樹; 1828-1902)), progresīvisma piekritējiem, konservatīvisma piekritējiem, uz rietumiem orientētiem pedagogiem, Jamagata Arimoto (山縣 有朋; 1838-1922) ministru kabineta locekļiem, prefektūru gubernatoriem. Visi šie cilvēki bija apgrūtināti ar morāles līmeņa samazināšanos gan reģionos, gan visā valstī. Jauns dokuments bija saistīts ar konfūcisma un universālajām cilvēku vērtībām, kas apvienojās ar *kokutai* (国体; *kokutai*) ideoloģiju. (De Bary Wm. T. 2006; 108. lpp.)

“Imperatora reskripts par izglītību” “*Kjōiku ni kansuru Čokugo*” (教育に関する勅語; *Kyōiku ni Kansuru Chokugo*; “The Imperial Rescript of Eduaction”) nebija veidots likumu formā. Tā uzdevums bija nevis iezīmēt ietvarus, bet pamācīt cilvēkus. (De Bary Wm. T. 2006; 108. lpp.)

“Imperatora reskripts par izglītību” “*Kjōiku ni kansuru Čokugo*” (教育に関する勅語; *Kyōiku ni Kansuru Chokugo*; “The Imperial Rescript of Eduaction”) nebija tikai Konfūcisma piekritēju triumfs pār rietumu reformām. Tā ir lojalitāte un dievbijība; idejas par nevienlīdzīgu tautas būtību ar imperatoru kā tikuma avotu; pilsoniskas paklausības rietumu tradīcijas; likumu cieņa un gatavība upurēties valsts labā. (De Bary Wm. T. 2006; 86.-86. lpp.)

Pašam dokumentam bija jābūt katrā skolā, un tas bija parādīts kopā ar imperatora Meidži (明治天皇; *Meiji-tennō*; 1852-1912) portretu. Visiem skolas direktoriem tika dots uzdevums izmantot imperatora tekstu morāles stundās. Drīzumā dokuments kļuva par civilo ikonu. (De Bary Wm. T. 2006; 86. lpp.)

Diemžēl tas izraisīja ļaunprātīgu izmantošanu. Tādā veidā 1891.gadā tradicionālisti uzbruka kristiešu skolotājam Učimura Kanzō (内村 鑑三; 1861-1930) par iespējamo necieņu pret imperatoru. Viņi arī nosodīja Tokijas Impērijas Universitātes (東京帝國大學; Tokyo Imperial University) profesoru Kume Kunitake (久米 邦武; 1839-1931), jo viņš apgalvoja, ka *šintō* (神道; *shintō*)¹³ ir novecojusi. Savukārt tādas darbības piespieda otro pusi kritizēt pieaugošo vienveidību, stingrumu un formalitāti. Vēlāk “Imperatora reskripts par izglītību” “*Kjōiku ni kansuru Čokugo*” (教育に関する勅語; *Kyōiku ni Kansuru Chokugo*; “The Imperial Rescript of Eduaction”) kļuva par ieganstu ļaunprātīgajam nacionālismam, kas balstījās uz imperatoru kā mītisko varoni. (De Bary Wm. T. 2006; 86. lpp.)

¹³ *Šintō* (神道; *shintō*) – tradicionāla Japānas reliģija.

4.2.2. Valsts grāmatu kontrole

Kikuči Dairoku (菊池 大麓; 1855-1917), kurš bija izglītības ministrs, kad valsts pārņēma mācību grāmatu sastādīšanas, apkopošanas un autorizēšanas kontroli 20. gadsimta sākumā, bija liberāls rietumu ideju piekritējs. Viņš bija matemātikas izglītības propagandists Japānā, un viņa 1881. gadā sastādītā elementārās ģeometrijas grāmata bija izmantota kā standarta mācību grāmata līdz Otrā pasaules kara beigām. Kikuči Dairoku (菊池 大麓; 1855-1917) bija Tokijas Impērijas Universitātes (東京帝國大學; Tokyo Imperial University) prezidents no 1898. gada līdz 1901. gadam. Vēlāk, kad viņš kalpoja kā izglītības ministrs (1901-1903), valdība pastiprināja centienus centralizēt mācību grāmatu kontroli. (De Bary Wm. T. 2006; 111.-112. lpp.)

1886. gadā kopā ar citām izglītības reformām tika ieviesta mācību grāmatu kontroles sistēma. Mācību grāmatas, kuras tika izmantotas parastajās skolās, noteica pats ministrs. Savukārt, sākumskolās un vidusskolās izmantojamās grāmatas bija jāizvēlas no tām, kuras iepriekš bija pārbaudījis un apstiprinājis izglītības ministrs. Mācību grāmatas vidusskolās izvēlējās attiecīgo skolu direktori, un bija jāsaņem prefekta apstiprinājumu. Sākumskolu mācību grāmatas katrā prefektūrā izvēlēja speciāli šim nolūkam izveidota komiteja. Sākumskolu grāmatas tika izvēlētas uz četriem gadiem. (De Bary Wm. T. 2006; 112. lpp.)

Pēc četriem gadiem varētu būt veikta pārskatīšana, ja mācību grāmatas vairs neuzskatīja par atbilstošām, tad komiteja izvēlējās jaunas. Tomēr bērni, kuri sāka apmācību ar vienu mācību grāmatu sēriju, turpināja izmantot tās pašas grāmatas visas sākumskolas apmācības laikā. Tāda mācību grāmatu izvēlēšanās sistēma bija izmantota līdz 1903. gadam. (De Bary Wm. T. 2006; 112. lpp.)

Tajā pašā laikā (1886. gads) Izglītības ministrija sāka sastādīt un apkopot mācību grāmatu komplektus sākumskolām, kuras bija labākas par noteiktā brīžā izmantotām grāmatām. Ministrijai arī bija mācību grāmatas paredzēti vidusskolām. Tos sastādīja šim uzdevumam piemēroti speciālisti ar atbilstošām zināšanām un pieredzi. (De Bary Wm. T. 2006; 112. lpp.)

Ja no prefektūrās izvēlētajās mācību grāmatas sākumskolām bija izmantotas visu četru gadu laikā visās skolās šajā prefektūrā, tad šo grāmatu izdevējiem bija ļoti liela peļņa. Šī situācija radīja lielu konkurenci mācību grāmatu izdevēju vidū. Konkurence bija izdevīga, jo grāmatu saturs nemitīgi tika uzlabots. Tomēr tā radīja pamatu dažādiem pārkāpumiem. Nostiprinot monopoli prefektūrā, izdevēji pakāpeniski pazemināja papīra un drukājuma kvalitāti, lai iegūtu

lielāku peļņu. Viņi bieži vien ignorēja nepieciešamo grāmatu skaitu, īpaši tālākajos rajonos, jo transportēšana bija dārga. Tāpēc bērniem bieži vien nebija grāmatu mācību laikā. (De Bary Wm. T. 2006; 112.-113. lpp.)

Tomēr tie nebija vienīgie pārkāpumi, kā arī šie nebija vissliktākie pārkāpumi. Izdevēji sāka manipulēt ar mācību grāmatu atlases komiteju locekļiem, izmantojot dažādus nelikumīgus un amorālus līdzekļus. Viņu aģenti piespieda ņemt arī naudu. Neatkarīgi no tā, vai komiteju locekļi bija pieņēmuši to vai nē, aģenti par to ziņoja saviem vadītājiem, tādējādi kaitējot komiteju locekļu reputācijai ar vai bez iemesla. Visi ietekmes līdzekļi tika izmantoti: kārdinājuma un pat piespiedu līdzekļi. (De Bary Wm. T. 2006; 113. lpp.)

Japānas valdībā bija iesniegti piedāvājumi, ka valstij būtu jāastāda un jāpublicē mācību grāmatas. Jautājums, kā rīkoties ar sākumskolu grāmatām, bija viena no Izglītības ministrijas problēmām. Tika veiktas izmaiņas komiteju sastāvā, un tika ieviesti vairāki soda nolikumi, bet tam visam nebija rezultāta. Tomēr baumas, kurām bija negatīva ietekme uz izglītību, turpināja izplatīties. Visbeidzot, 1903. gadā tika attaisnoti vairāki komiteju locekļi. Šis notikums bija vajadzīgs valstij, un tas veicināja valsts mācību grāmatu sistēmas ieviešanu, kuru Izglītības ministrija uzskatīja par vienīgo problēmas risinājumu, bet ko nevarēja veikt dažādu iemeslu dēļ. (De Bary Wm. T. 2006; 113. lpp.)

Tomēr 1903. gadā ar imperatora rīkojumu tika pieņemti jauni noteikumi, kas attiecās uz sākumskolu mācību grāmatu jautājumu. Saskaņā ar šo rīkojumu sākumskolās drīkstēja izmantot tikai tās grāmatas, kuru autortiesības pieder Izglītības ministrijai, proti, grāmatas, kuras sastādīja ministrija, vai grāmatas, kuras sastādīja privātpersonas pēc Izglītības ministrijas pieprasījuma. Tomēr, izņemot ētikas, Japānas vēstures, ģeogrāfijas mācību grāmatas, sākumskolās varēja būt izmantotas grāmatas, kuru autortiesības nepieder Izglītības ministrijai, bet tās ir saņēmuši apstiprinājumu no ministrijas. (De Bary Wm. T. 2006; 113. lpp.)

Ja ir vairāk nekā viens grāmatu komplekts, šajā gadījumā grāmatas izvēlās katras prefektūras prefekts. Izvēlētās grāmatas nedrīkstēja mainīt četru gadu laikā. Un katrs bērns varēja pabeigt savu apmācību tikai ar vienu grāmatu komplektu. (De Bary Wm. T. 2006; 113.-114. lpp.)

Kas attiecās uz mācību grāmatu publicēšanu, vislabākais un visvienkāršākais veids būtu bijis, ja Izglītības ministrija ar to nodarbotos pati. Tomēr nebija iespēju to izdarīt dažādu iemeslu dēļ. Bija lemts, ka privātie uzņēmumi publicēs mācību grāmatas. Valdība bija noteikusi vispārējus standartus, lai nodrošinātu papīra un drukāšanas kvalitāti, ka arī bija noteikusi fiksētas grāmatu cenas (mācība grāmatas cena nevarēja būt dārgāka); grāmatu piegādei bija jābūt regulārai un vienmērīgi sadalītai visā valstī, lai visi bērni, pat vistālākajos reģionos, varētu saņemt grāmatas. (De Bary Wm. T. 2006; 114. lpp.)

Mācību grāmatas, kas bija publicētas saskaņā ar jauniem noteikumiem, sāka izmantot 1904./1905. mācību gadā. Bija pieliktas pūles, lai veicinātu mācību grāmatu reformu. Tomēr bija arī pretinieki izdevēju vidū, kam bija savs monopols. Viņi darīja visu iespējamo, lai nepieļautu izmaiņu pieņemšanu. Neskatoties uz to, izmaiņas stājās spēkā. Jaunās sistēmas priekšrocības, kas kļuva uzreiz acīmredzamas, bija grāmatu cenu samazināšana (dažos gadījumos tas bija līdz pat 70% no iepriekšējās cenas), augstāka drukāšanas kvalitāte, un papīra kvalitāte un piegādes regularitāte. (De Bary Wm. T. 2006; 114. lpp.)

5. Sieviešu izglītība Meidži periodā

Pateicoties *Gakusei* (学制; *Gakusei*) sistēmai gan zēniem, gan meitenēm bija nodrošināta vienlīdzīga izglītība. Neskatoties uz šo iespēju, sākumskolās meiteņu apmeklējums bija mazāks nekā zēnu apmeklējums līdz Meidži perioda (明治時代; 1868-1912) beigām. Tomēr vidusskolu līmenī atšķirība kļuva vēl vairāk acīmredzama. Vidusskolas tika uzskatītas par institūcijām, kuras bija paredzētas vīriešiem. Turklāt 1880. gada izglītības akts oficiāli izslēdza meitenes no valsts vidusskolām. Līdz ar to vidējā un augstākā izglītība sievietēm attīstījās privātajā sektorā. Kristīgās misionāru skolas un atsevišķo cilvēku, piemēram, Cuda Umeko (津田 梅子; 1864-1929)¹⁴ un Naruse Džinzō (成瀬 仁蔵; 1858-1919)¹⁵, centieni palīdzēja aizpildīt starpu. (De Bary Wm. T. 2006; 115. lpp.)

Neskatoties uz dažādu apgaismotāju, piemēram, Fukudzava Jukiči (福澤 諭吉; 1835-1901), iepriekšējām idejām, visizplatītākais viedoklis joprojām bija tāds, ka sieviešu izglītības galvenais mērķis bija “labas mātes un gudras sievas”, nevis neatkarīgo specialistu audzināšana. Kad 1898. gadā valdība pieprasīja, lai katra prefektūra izveidotu vismaz vienu augstskolu sievietēm, tas bija izdarīts, lai radītu “labas sievas un gudras mātes”, nevis lai sniegtu akadēmisko izglītību. (De Bary Wm. T. 2006; 115. lpp.)

Sieviešu izglītība bija saņēmusi pamudinājumu, tomēr cilvēki tikai sāka saprast tās priekšrocības un svarīgu nozīmi. 1873. gadā 1 145 800 bērnu kopumā apmeklēja sākumskolas. No tiem 879 000 jeb 77% bija zēni un tikai 266 000 jeb 23% bija meitenes. 1883. gadā kopējais skolēnu skaits palielinājās līdz 3 238 000 bērnu, bet īpatsvars palika apmēram tāds pats – 68% zēnu un 32% meiteņu. Tas liecina, ka, lai gan desmit gadu laikā izglītība strauji izplatījās, meiteņu izglītība joprojām bija niecināta. 1893. gada statistika parādīja, ka zēnu un meiteņu attiecība nebija mainījusies. 1906. gadā kopējais skolēnu skaits palielinājās līdz 5 515 000, norādot uz milzīgiem panākumiem. Zēnu un meiteņu attiecība bija gandrīz vienāda: 55% zēnu un 44% meiteņu. (De Bary Wm. T. 2006; 115.-116. lpp.)

¹⁴ Cuda Umeko (津田 梅子; 1864-1929) – japāņu apgaismotāja, kristiete un sieviešu izglītības pioniere Meidži periodā (明治時代; 1868-1912).

¹⁵ Naruse Džinzō (成瀬 仁蔵; 1858-1919) – japāņu apgaismotājs, Nihon sieviešu universitātes (日本女子大学; *Nihon džoši daigaku*) dibinātājs.

Ja runāt par vidējo izglītību, tad tur var novērot tādu pašu situāciju. Iespēju, lai iegūtu augstāku izglītību pēc sākumskolas pabeigšanas, bija ļoti maz, un tām bija zems līmenis: galvenokārt lasīšanas un aritmētika, tikai nedaudz tālāk par sākumskolas līmeni. 1883. gadā Japānā bija 7 meiteņu vidusskolas (tās visas bija valsts skolas), kur mācījās 350 studentes. 1893. gadā tādu skolu skaits pieauga līdz 28 (no kuriem 8 bija valsts skolas), un studentu skaits arī pieauga – 3020 meiteņu. (De Bary Wm. T. 2006; 116. lpp.)

Sākumā valdībai nebija atsevišķu priekšskatu par meiteņu vidusskolām – tie ir tikai pieminēti iepriekšējos likumos. Līdz 1895. gadam arī nebija konkrēto noteikumu par mācību priekšmetiem un to standartiem. Pirmais imperatora ordināts par meiteņu vidusskolām tika izdots 1889. gadā, un 1901. gadā tas bija pārskatīts. Noteikumi par organizāciju dibināšanu, iestāšanos, brīvdienām, skolotāju skaitu utt. bija līdzīgi parasto vidusskolu noteikumiem. (De Bary Wm. T. 2006; 116. lpp.)

Bija viena atšķirība, kuru ir vērts pieminēt: meiteņu skolās atzīmes tika saņemtas nevis par eksāmenu rezultātiem, bet par parastu ikdienas darbu, izņemot dažus konkrētus priekšmetus. Bija uzskatīts, ka meitenes ir ļoti emocionālas, un uztraukums, ko izraisa pabaudījumi, kaitē viņu morālai un fiziskai attīstībai. (De Bary Wm. T. 2006; 116. lpp.)

Sieviešu izglītības attīstībai palīdzēja divi svarīgi notikumi: 1872. gadā *Gakusei* (学制; *Gakusei*) sistēmas, kas nodrošināja vienlīdzīgu izglītību visiem bērniem, gan zēniem, gan meitenēm, īstenošana un piecu japāņu meiteņu nosūtīšana uz Amerikas Savienotajām Valstīm, lai viņas saņemtu Amerikas izglītību. Atgriežoties mājās kā jaunas sievietes, viņām bija jānodod modernas amerikāņu izglītības principi Japānas meitenēm un sievietēm. (Duke B. 2009; 97. lpp.)

Neviena cita izglītības nozare Meiji perioda sākumā nebija tik atpalikuša kā sieviešu izglītība. Attieksmi pret sievietēm kopumā, kas nosaka viņu izglītības iespējas, bija dziļi ietekmēta ar grāmatu “*Onna Daigaku*” (女大学; *Onna Daigaku*), kas tika sarakstīta 17. gadsimta sākumā. To uzrakstīja viens no Japānas morālistiem Kaibara Ekken (貝原 益軒; 1630-1714). (Duke B. 2009; 97. lpp.)

Meidži periodā (明治時代; 1868-1912) galvenais uzdevums sieviešu modernas izglītības veicināšanā bija atbrīvot viņas no klasiskās “*Onna Daigaku*” (女大学; *Onna Daigaku*) ietekmes. Viens no pirmajiem cilvēkiem, kurš centās izmainīt situāciju, bija Kuroda Kijotaka (黒田 清隆; 1840-1900) – jaunās armijas ģenerālis. Viņš saprata sieviešu izglītības nozīmi valsts modernizācijā. (Duke B. 2009; 99. lpp.)

Kuroda Kijotaka (黒田 清隆; 1840-1900) iesniedza valdībai piedāvājumu, saskaņā ar kuru japāņu meitenes tiktu nosūtītas uz Amerikas Savienotām Valstīm uz desmit gadiem, lai saņemtu ASV labāko izglītību. Kuroda Kijotaka (黒田 清隆; 1840-1900) departamentā notika pieteikumu pieņemšana, kura rezultātā tika izvēlētas piecas pretendentes no septiņiem līdz piecpadsmit gadiem, turklāt visas bija no samuraju ģimenēm. Starp tām divas kļuva par vadošajām figūrām japāņu sieviešu izglītības attīstībā. (Duke B. 2009; 100. lpp.)

Cuda Umeko (津田 梅子; 1864-1929) bija tikai septiņi gadi, kad viņa devās uz Amerikas Savienotajām Valstīm, lai iegūtu labāko amerikāņu izglītību. Viņas tēvs, kurš bija modernizācijas atbalstītājs, iesniedza pieteikumu, kas tika apstiprināts. (Duke B. 2009; 101. lpp.)

Jamakava Sutemacu (山川 捨松; 1860-1919) brālis ļoti rūpējās par savas māsas nākotni. Viņš iesniedza pieteikumu Kuroda Kijotaka (黒田 清隆; 1840-1900) departamentā. Tajā laikā tika iesniegti tikai pieci pieteikumi. Departaments apspirināja visus piecus pieteikumus. Jamakava Sutemacu (山川 捨松; 1860-1919) bija vienpadsmit gadi, kad viņa gatavojās aizbraukt ASV un pavadīt tur desmit gadus. (Duke B. 2009; 102. lpp.)

1872. gada 2. decembrī sākās piecu meiteņu ceļojums un Amerikas Savienotajām Valstīm. Saskaņa ar plānu, meitenēm bija jāapmeklē amerikāņu skolu desmit gadus. Tomēr viņas nerunāja angļu valodā un nezināja svešas valsts tradīcijas. Vēlāk divas meitenes tika nosūtītas atpakaļ uz Japānu veselības stāvokļa dēļ. (Duke B. 2009; 102.-103. lpp.)

Periodā no 1872. gada līdz 1882. gadam Cuda Umeko (津田 梅子; 1864-1929) un Jamakava Sutemacu (山川 捨松; 1860-1919) saņēma amerikāņu izglītību, par kuru bija sapņojušas visas amerikāņu meitenes. Cuda Umeko (津田 梅子; 1864-1929) dzīvoja pie amerikāņu ģimenes Vašingtonā. Jaunā ģimene deva japāņu meitenei iespēju iegūt labāko augstākās klases sieviešu izglītību, un Umeko bija ideāla skolniece: spilgta, uzticīga un gribēja mācīties. Septiņu gadu vecumā Cuda Umeko (津田 梅子; 1864-1929) sāka mācīties prestižā privātā Džordžtaunas koledža institūtā, kur viņa sasniedza izcilas akadēmiskas sekmes. Viņu amerikāņu ģimene palīdzēja meitenei apgūt angļu valodas prasmes. Umeko patiešām apguva angļu valodas iespaidīgu rakstīšanas stilu. Pēc atgriešanās Japānā viņa visu savu dzīvi sarakstījās ar amerikāņu draugiem. (Duke B. 2009; 105. lpp.)

Cuda Umeko (津田 梅子; 1864-1929) dzīvi Amerikas Savienotajās Valstīs ietekmēja dažādi notikumi. Viens no tiem bija Kristietības pieņemšana. Turklāt viņai bija iespēja satīties ar vairākiem slaveniem amerikāņu intelektuāliem. (Duke B. 2009; 105. lpp.)

1878. gadā Cuda Umeko (津田 梅子; 1864-1929) pabeidza Džordžtaunas koledžas institūtu un iestājās Arčera institūtā, privātā skolā, kas sagatavoja koledžai meitenes no labākajām Vašingtonas ģimenēm. Viņai bija izcilas sekmes ne tikai matemātikā un angļu valodā, bet arī viņa bija labāka par savām klasesbiedrēm arī latīņu valodā, fizikā, astronomijā un franču valodā. Cuda Umeko (津田 梅子; 1864-1929) labi apguva zināšanas, kuras bija pieejamas tajā laikā. (Duke B. 2009; 106. lpp.)

Jamakava Sutemacu (山川 捨松; 1860-1919) un Nagai Šigeko (永井 繁子; 1862-1928) pieredze Amerikā bija tāda pati neparasta kā viņu draudzenei. Ģimenes no Ņūheivena (Konektikutas štatā) piekrita pieņemt meitenes. (Duke B. 2009; 106. lpp.)

Jamakava Sutemacu (山川 捨松; 1860-1919) bija iespēja iegūt labāko amerikāņu izglītību. Viņa iestājās Hillhausa vidusskolā uz koledžas sagatavošanas programmu. Viņai bija izcilas sekmes jau no paša sākuma. (Duke B. 2009; 106. lpp.)

Pabeidzot savas vidusskolas studijas Hillhousā, Jamakava Sutemacu (山川 捨松; 1860-1919) apmeklēja dažādas pazīstamas sieviešu koledžas. Visbeidzot viņa izvēlējās Vassaru, kas atrodas Ņujorkas štatā. Tajā pašā laikā viņas draudzene Nagai Šigeko (永井 繁子; 1862-1928) arī iestājās Vassarā. (Duke B. 2009; 107. lpp.)

Nagai Šigeko (永井 繁子; 1862-1928) atstāja apmācības vienu gadu pirms beigšanas, lai atgrieztos Japānā, kur viņa apprecējās ar jūrnieku, kuru viņa satika Vassarā, kad viņš bija kadets ASV Jūras akadēmijā. Vēlāk viņš kļuva par Japānas flotes admirāli. (Duke B. 2009; 107. lpp.)

Tomēr Jamakava Sutemacu (山川 捨松; 1860-1919) palika uz pilnu četru gadu kursu Vassarā, dzīvojot kopmītnē un baudot katru brīdi. Pievienojoties dažādām ārpuskolas aktivitātēm un saglabājot augstas akadēmiskās sekmes, viņa tika ievēlēta par klases prezidenti. Visbeidzot, 1882. gadā Jamakava Sutemacu (山川 捨松; 1860-1919) pabeidza savu apmācību. (Duke B. 2009; 107. lpp.)

Cuda Umeko (津田 梅子; 1864-1929) pabeidza Arčera skolu septiņpadsmit gadu vecumā. Jamakava Sutemacu (山川 捨松; 1860-1919) divdesmit divu gadu vecumā pabeidza Vassar

koledžu. 1882. gada oktobrī abas sievietes devās uz Japānu. Pirmais japāņu sieviešu izglītības modernizācijas eksperiments tika pabeigts. Kad 1882. gada novembrī Cuda Umeko (津田 梅子; 1864-1929) un Jamakava Sutemacu (山川 捨松; 1860-1919) ieradās Japānā viņām bija viens jautājums: kā viņas varētu veicināt japāņu sieviešu izglītības attīstību? (Duke B. 2009; 108. lpp.)

Desmit gadu laikā, kad Cuda Umeko (津田 梅子; 1864-1929) un Jamakava Sutemacu (山川 捨松; 1860-1919) dzīvoja un mācījās Amerikas Savienotajās Valstīs, apstākļi Japānā bija krasi mainījušies. Lai gan abas jaunās sievietes tajā laikā bija visizglītotākās japānietes, viņas nevarēja lasīt, rakstīt un runāt japāņu valodā kā viņu laikabiedri. Saņemot vislabāko izglītību, kas bija pieejama Amerikā, viņas bija kulturāli atdalītas no Japānas. Cuda Umeko (津田 梅子; 1864-1929) un Jamakava Sutemacu (山川 捨松; 1860-1919) būtībā bija ārzemnieces ne tikai savā dzimtenē, bet arī savās ģimenēs. (Duke B. 2009; 108. lpp.)

1885. gadā divdesmit gadu veca Cuda Umeko (津田 梅子; 1864-1929) sāka strādāt kā skolotāja sieviešu skolā. Tomēr Viņa piekrita, ka viņas idejas par moderno sieviešu izglītību pēc amerikāņu modeļa nebūs atzītas skolās. Pieliekot visus spēkus, lai pielāgotos japāņu valodai, it īpaši tās rakstiskajai formai, kuru viņa nekad nav mācījusi, Cuda Umeko (津田 梅子; 1864-1929) brīžiem bija vīlusies savā dzimtajā valstī. (Duke B. 2009; 109. lpp.)

Piecu jauno meiteņu ekspedīcijas uz Ameriku rezultāts bija redzams dažus gadus vēlāk. 1900. gada septembrī Cuda Umeko (津田 梅子; 1864-1929) ar Jamakava Sutemacu (山川 捨松; 1860-1919) palīdzību, kā arī citu japāņu meiteņu, kas kopā ar viņām devās uz Ameriku – Nagai Šigeko (永井 繁子; 1862-1928), nodibināja Japānā pirmo privātu skolu, kas piedāvāja augstāko izglītību sievietēm. Tā tika vienkārši nosaukta *Eigaku Džuku* (英学塾; *Eigaku Juku*). Desmit studentes tika uzņemtas uz trīsgadīgu kursu, kas galvenokārt bija saistīts ar angļu valodas mācīšanos, kas atspoguļoja tās galvenās dibinātājas izglītību. *Eigaku Džuku* (英学塾; *Eigaku Juku*) kļuva pazīstama kā Cuda universitāte *Cudadžuku daigaku* (津田塾大学; *Tsudajuku daigaku*) sievietēm - vadošā augstākās izglītības iestāde japāņu sievietēm 20. gadsimtā. (Duke B. 2009; 111. lpp.)

Nobeigums

Japāna bija izdarījusi lielu un grūtu darbu, lai reformētu un modernizētu visas nozares. Viens no visnozīmīgākajiem lēmumiem bija jaunas izglītības sistēmas, kas atbilstu attīstītas pasaules prasībām, izveidošana.

Jaunās izglītības sistēmas pamatā bija franču sistēma, kuru piedāvāja Fukudzava Jukiči (福澤 諭吉; 1835-1901). Tomēr tā nebija galīga. Izglītības sistēma bija mainījies visa Meidži perioda (明治時代; 1868-1912) laikā. Tā mainījās kopā ar valsts ideoloģiju un mērķiem.

Sākumā valdības mērķis bija nodrošināt izglītību visiem valsts iedzīvotājiem. Tāpēc sākotnēja izglītības sistēma bija veidota, lai attīstītu katra indivīda talantus, lai katrs varētu dzīvot neatkarīgi, kā tas bija pieņemts rietumos. Tomēr valsts ideoloģija mainījās: jauns valdības mērķis bija stipras vienotas valsts izveidošana, nevis modernizācija. Sakarā ar to bija ieviestas nacionālistiskās izglītības sistēmas reformas.

Meidži periodā (明治時代; 1868-1912) bija izstrādāta un īstenota *Gakusei* (学制; *Gakusei*) – Japānas pirmā izglītības sistēma.

Pateicoties jaunās izglītības sistēmas izveidošanai Meidži periodā (明治時代; 1868-1912) izglītība bija pieejama gandrīz katram cilvēkam valstī. Katram bērnam, zēniem un meitenēm no visas sabiedrības slāņiem, bija iespēja mācīties. Edo perioda (江戸時代; 1603-1868) izglītības būtība bija balstīta uz sociālo klašu iedalījumu. Viens no lielākajiem sasniegumiem Meidži periodā (明治時代; 1868-1912) bija izglītības centralizācija un standartizācija.

Skolu apmeklējums kļuva obligāts, tomēr sākumā cilvēkiem nebija skaidras izglītības priekšrocības. Lauku iedzīvotāji pretojās un radīja nemierus. Tomēr Meidži periodā (明治時代; 1868-1912) beigās gandrīz katrs skolas vecuma bērns apmeklēja skolu. Skolotāji tika sagatavoti speciālajās iestādēs zem valsts vadības.

Izglītībai bija centrāla iestāde, kas nodrošināja vienotus standartus visā valstī. Mācību grāmatas tika apstiprinātas un pat publicētas centrālajās iestādēs. Meidži periodā (明治時代; 1868-1912) beigās ievērojams skaits bērnu sāka virzīties tālāk – viņi gribēja iegūt vidējo un

augstāko izglītību, pat iestāties universitātes. Reformas rezultātā valstij izdevās ienest visus bērnus centralizēti kontrolētā sistēmā.

Neskatoties uz jaunām reformām un izglītības pieejamību, sieviešu izglītība bija atpalikusi. Vienīgais sieviešu izglītības mērķis tajā laikā bija “labas mātes un gudras sievas” audzināšana, nevis neatkarīgu speciālistu sagatavošana. Sākumā sievietēm bija pieejama tikai sākumizglītība. Ar laiku situācija mainījās: bija atvērtas 28 sieviešu vidusskolas kā arī valsts sieviešu universitāte.

Rezumējot, jaunas izglītības sistēmas izveidošana, kā arī turpmākas izglītības reformas, bija vērstas uz to, lai padarītu vienotu un konkurētspējīgu valsti.

Literatūras saraksts

Avoti:

1. **De Bary Wm. T.** *Sources of Japanese Tradition, Volume 2: 1600 To 2000.* Columbia University Press, 2006. – 672 lpp.

Pētījumi:

Grāmatas:

1. **Duke B.** *The History of Modern Japanese Education: Constructing the National School System, 1872-1890.* Rutgers University Press, 2009. – 434 lpp.
2. **Dunn C. J.** *Everyday Life in Traditional Japan.* Tuttle Publishing, 2008. – 208 lpp.
3. **Eliseev, D./Елисеев, Д.** *Istoriya Yaponii. Mezhdū Kitaem i Tihim okeanom./История Японии. Между Китаем и Тихим океаном.* Евразия, 2009. – 320 lpp.
4. **Gadzhieva E. A./Гаджиева Е. А.** *Strana vishodyashchego solntsa. Istoriya kul'tury Yaponii/Страна восходящего солнца. История и культура Японии.* Феникс, 2006. – 256 lpp.
5. **Gordon A.** *A Modern History of Japan: from Tokugawa Times to the Present.* Oxford University Press, 2003. – 432 lpp.
6. **Marshall, B. K.** *Academic Freedom and the Japanese Imperial University, 1868-1939.* Berkeley: University of California Press. 1992. – 248 lpp.
7. **Mehl, M.** *Private Academies of Chinese Learning in Meiji Japan: The Decline and Transformation of the Kangaku Juku.* Copenhagen: NIAS Press, 2003. – 265 lpp.
8. **Meshcheryakov A. N./ Мещеряков А. Н.** *Imperator Mejdzi i ego Yaponiya/Император Мейдзи и его Япония.* Наталис, 2009 – 736 lpp.
9. **Lincicome, M. E.** *Principle, Praxis, and the Politics of Educational Reform in Meiji Japan.* Honolulu: University of Hawaii Press. 1995. – 302 lpp.
10. **Lui F./ Луи Ф.** *Povsednevnaia zhizn' Yaponii v epohi Mejdzi/Повседневная жизнь Японии в эпоху Мэйдзи.* Молодая гвардия, 2007. – 352 lpp.
11. **Tejms, R./Теймс, Р.** *Yaponiya. Istoriya strany./Япония. История страны.* Эксмо, 2009. – 416 lpp.
12. **Zhukova A. E./Жукова А. Е.** *Istoriya Yaponii Т.П./История Японии. Т.П. 1868-1998.* М., Институт востоковедения РАН, 1992. – 703 lpp.

Raksti:

1. **Huda, Y.** *The emergence of private universities and new social formations in Meiji Japan, 1868-1912.* History of Education, 2011.
<http://datubazes.lanet.lv:3537/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=42&sid=6e47a33e-a518-4b59-bece-282aa46a8fcc%40sessionmgr4009> [skatīts 19.04.2019]
2. **Kawamura, S.** *The National Polity and the formation of the modern national subject in Japan.* Japan Forum, 2014.
<http://datubazes.lanet.lv:3537/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=52&sid=6e47a33e-a518-4b59-bece-282aa46a8fcc%40sessionmgr4009> [skatīts 06.04.2019]
3. **Konishi, S.** *Reopening the "Opening of Japan": A Russian-Japanese Revolutionary Encounter and the Vision of Anarchist Progress.* American Historical Review, 2007.
<http://datubazes.lanet.lv:3537/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=32&sid=6e47a33e-a518-4b59-bece-282aa46a8fcc%40sessionmgr4009> [skatīts 15.04.2019]
4. **Lisecki M.** *Myth and Mythologization in Ideology and Politics. The Mythologization of Japanese Identity in the Meiji Period.* Nationalities Affairs, 2015.
<http://datubazes.lanet.lv:3537/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=13&sid=6e47a33e-a518-4b59-bece-282aa46a8fcc%40sessionmgr4009> [skatīts 20.04.2019]
5. **Patessio, M.** *Women getting a 'university' education in Meiji Japan: discourses, realities, and individual lives.* Japan forum, 2013.
<http://datubazes.lanet.lv:3537/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=20&sid=6e47a33e-a518-4b59-bece-282aa46a8fcc%40sessionmgr4009> [skatīts 19.04.2019]
6. **Zhong, Y.** *Freedom, Religion and the Making of the Modern State in Japan, 1868-89.* Asian Studies Review, 2014.
<http://datubazes.lanet.lv:3537/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=47&sid=6e47a33e-a518-4b59-bece-282aa46a8fcc%40sessionmgr4009> [skatīts 06.04.2019]

Bakalaura darbs “Izmaiņas Japānas izglītības sistēmā Meidži periodā” izstrādāts LU Humanitāro zinātņu fakultātes Āzijas studiju nodaļā.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Darja Panfilova _____ 14.05.2019.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Asoc. prof. Agnese Haijima _____ 14.05.2019.

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Āzijas studiju nodaļā 2019. gada 14. maijā.

Komisijas sekretāre: zin.asist. Lauma Šime _____

Darbs aizstāvēts Āzijas studiju bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē
____.____.2019. prot. Nr. _____, vērtējums ____ (_____)

Komisijas sekretāre: zin.asist. Lauma Šime

Āzijas studiju BSP studiju metodiķe _____ Natālija Ambrosova